

1 december 1915

Rotterdam. Schippersactie.

Onder de schippers voor de binnenlandse bevrachting is hier ter stede een beweging op touw gezet om niet meer te laden op de door de Commission for Relief in Belgium alhier ingevoerde charters, die volgens deze schippers voor hen onaannemelijk zijn en afwijken van de gedeponeerde Rotterdamse beurscondities voor binnenlandse bevrachting. De Commission for Relief heeft volgens hen o.m. in haar charters bepaald, dat de schippers voor hoeveelheid, kwaliteit, enz. der lading aansprakelijk zijn.

Ruim honderd schippers hebben zich reeds schriftelijk bereid verklaard, niet meer te laden. Zij laten bij het kantoor der Relief commission op de Haringvliet toezicht houden op schippers, die eventueel een vracht zouden willen aannemen.

Psychologie der advertentie (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 23 november.

Vanochtend vertwijfelde ik: het was - met dat plichtsbesef was ik opgestaan - het was weer mijn schrijfdag, één der dagen waarop ik u nieuws geef over het tegenwoordige leven van Brussel. En ik vertwijfelde, omdat, in dit winterse seizoen, het dikke mistgordijn, dat over Brussel hangt, Brussel van alle leven wel scheen afgesloten te hebben. Ik moet er trouwens aan toevoegen, dat sedert een kleine week datzelfde winterse seizoen mij alle uithuizigheid verbood: ik zit gevangen binnen, overigens vergankelijke, winteraandoeningen, dewelke mij voor een paar dagen alle uitzicht op elk eventueel Brussels levensverschijnsel onthouden. Deswege ik vanochtend vertwijfelde, volkomen onzeker als ik was over het lot van de brief die ik u schrijven moest.

Toen herinnerde ik mij, zeer ten gepaste tijde, hoe sommige gelovigen in dergelijke onzekere gevallen plegen te handelen: ze slaan, eenvoudig, de Bijbel op, en het eerste vers, waar hun blikken op vallen, zal het richtsnoer wijzen naar hetwelke zij zich te gedragen hebben. Ook ik dan heb aldus gedaan: ik heb mijn Bijbel geopend op goed valle het uit, en las: "En hij zag, dat zij zich zeer pijnigden." (Marcus VII:48.)

Nu kunt ge mij geloven of niet: ik werd bij dit lezen nog een beetje mistroostiger. Geen twijfel: dat ironische vers sloeg op mijn hoogst eigen geval: de pijniging immers voelde ik terdege! Maar tevens opende het ineens, met de sluizen van mijn dankbaarheid, een vergezicht op de mogelijkheid van een onderwerp der allerbeste hoedanigheid, en mijn inzichtvolle hoop kleurde het, dat vergezicht, zonder verwijl met de safranige verven van Eos' sluier. Er stond immers in mijn inspirerende tekst het meervoudige: "dat zij zich pijnigden"; ik vatte onmiddellijk de bedoeling, dat ik mij niet egoïstisch de enige martelaar moest achten; ik was in eenzaamheid niet meer alleen: ik dacht aan mijn confrères van de Brusselse pers; ik dacht aan de Brusselse pers zelf.

- Dit wil geen klaaglied worden: het klaaglied niet van de Brusselse pers, noch een klaaglied over de Brusselse pers. Wij zitten in een bezette stad, en de pers van die stad is wat ze, bij dergelijke omstandigheid, zijn kan; bezielt trouwens met goede wil en met goed humeur; in handen, doorgaans, van mensen die voldoende talent en handigheid hebben bewezen, waar zij heel dikwijls voor de opgave stonden een hazenpeper klaar te zullen maken zonder de daartoe zeer gewenste haas te bezitten. De Brusselse pers staat tegenover twee geduchte concurrenten: de Hollandse, die nieuws uit gans de beschaafde en onbeschaafde wereld vermag aan te brengen, en de Duitse met haar, natuurlijk naar eigen inzichten interpreterende, maar uitgebreide oorlogsinformatie. Daar is, het

spreekt vanzelf, de Brusselse pers niet tegen opgewassen: zij heeft zich tevreden te stellen met tweedehandse berichten, hetgeen haar, bij Nederlands lezenden en of Duitskundigen, natuurlijk tot het orgaan maakt, hoofdzakelijk, van lokale aangelegenheden, tot verkondigster van plaatselijke nieuwtjes, tot de verdedigster van binnenlandse belangen. Maar dat juist maakt haar eigenaardigheid uit, en, waar zij die rol speelt met geest en overtuiging, zoals het in de voornaamste bladen het geval is, kan men de heren redacteurs, die zich zozeer ten behoeve van hun medeburgers pijnigen niet dan dankbaar zijn.

En nochtans (laten de heren het mij niet kwalijk nemen!) nochtans is het hun proza niet, hun geestig of meewarig, hun literair of documentair proza, dat mij in hun bladen het meest aantrekt en boeit. Misschien wel omdat ik enigszins van het ambacht ben, kan het opgesmukte der gemengde berichten, het pittige der fantasieën, het overtuigend leerrijke der statistieken, - zo goed als het enige oorspronkelijke van hun inhoud, - mij niet boeien in dezelfde mate als het anonieme, het onbeholpene en onbehouwene, het verre van artistieke en als armzalig bekrompene der advertenties. Een advertentie kan een letterkundig meesterstukje worden, als het van goede literatuur inderdaad een hoofdhoedanigheid is, met het minimumgetal der enig geschikte woorden al te zeggen wat men mede te delen wenst. Een span van jaren heeft een der voortreffelijkste schrijvers van Frankrijk, Félix Fénéon, zich in de Parijse *Matin* beijverd, de verwardste "faitsdivers", alle verzopen katten als alle diefstallen met inbraak, alle gebroken benen als alle schoorsteenbranden, in ten hoogste drie lijnen te behandelen: beknoptheid die de Goethiaanse "Beschränkung" verre overtrof, en aanleiding gaf tot de soms meest verrassende, en zelfs tot weleens geniale stijlvondsten. Daar zijn doorgaans de stellers van advertenties niet aan toe, noch, waarschijnlijk, op uit; het gaat bij hen

niet om een literaire puzzel, en zelfs niet om de edelste: de enige puzzel is hun, ter beste bekendmaking van hun nood zo weinig mogelijk te betalen; en, komt die nood bij hun schriftelijke spaarzaamheid in voldoende mate uit, dan denken zij minder aan de eventuele esthetische dan aan de zuiver praktische uitwerking daarvan.

De advertenties in de Brusselse bladen: hoe leerrijk zijn zij tegenwoordig niet! Welke beschaamde stameling van verborgen leed; welke kreten van opstandige misère! En vooral: welke bron voor de psycholoog die, in deze tijd van meer of min bedekte bedelarij als van meer of minder openlijk gebrek, zelfs in de drie korte regeltjes van een afkondiging, heel het karakter van de smekeling of van de aanbieder, van de verkoper of van de speculant te lezen vermag! Ik ben geen psycholoog: een vriend van mij, die het met al te veel wijding, al te grote menselijkheid is geweest, heeft er een gevaarlijke hartziekte van gekregen. Maar ik ben uit nieuwsgierigheid, een nieuwsgierigheid die dag aan dag gretiger is gaan worden, een trouw lezer van advertenties gaan zijn; en ik heb gedacht, dat het u misschien interesseren kon, langs die weg, door zulke telescoop, een kijkje te nemen in vele verholen, vele schreeuwerige, en soms onwillekeurig- en onweerstaanbaar lachwekkende ellende van Brussel.

Vanzelf spreekt, dat in deze, zo bij vraag als bij aanbod, de oorlog zo goed als altijd het leidmotief, neen: de baspartij is, die men, gedempt of bral, door de advertentiemelodie heen klinken hoort. Voorwendsel, luidt deze begeleiding gewoonlijk wat indringeriger, dan waar ze, bedeesd enigszins, echte oorzaak is. Doch zelfs waar ze zwijgt, komt men ze te vernemen, - wat trouwens geen wonder is in een tijd en in een land, waar oorlog van alles alfa en omega is. Geen wonder dan ook dat, bij voorbeeld, de demi monde juffrouw er zich op beroept als zij haar bont van verleden jaar tegen behoorlijk geld

van de hand wil doen, evenals de oude maniak die, door nood gedreven, zich van zijn postzegelverzameling wenst te ontmaken; dat de sluwe koopman, die tegen groot geld een of ander product aan de man tracht te brengen, er mee dreigt, evengoed als de handelaar, die een zeldzaam wordende waar nog in voorraad bezit, er mee schermen zal. Soms werkt de oorlogsreden eerder verbluffend: “sinistré demande d'occasion matelas de laine”, lees ik, en kan niet nalaten te vinden, dat zulk oorzakelijk argument voor het kopen van een matras op zijn minst overbodig is. Wat een nood, daarentegen, in de bescheiden afkondiging: “tableaux d'éminents artistes à vendre pour cause particulière dans une famille honorable”! Maar hoe gek, al verbergt het misschien de dringendste moeilijkheden, te lezen: “piano, à cause de la guerre, 250 frs. seulement”!

Het dringende, het dreigende gebrek, men leest het trouwens overal, ook waar de reden niet is opgegeven. Ik lees: “dame, artiste, désire vendre son mobilier”; en erger nog: “médecin cherche place”; en het zal wel overbodig zijn, nietwaar, op het pijnlijk ongewone van die laatste advertentie te wijzen ...

Is het een gevolg van de tijden die wij doormaken?: ongewoon, zo niet altijd pijnlijk, en zelfs komisch aandoend, zijn de afkondigingen meer dan eens: welke argeloosheid in een berichtje als “personne sans enfants cherche d'urgence beau chien”; en wat te denken van het ontstellende “on demande forte femme, environ 40 ans, modèle sculpture”! Ik heb, wel acht dagen na mekaar, in mijn krant gelezen: “volé, la nuit du 8, une génisse blanche et bleue”, en nog blijkt de onkiese dief niet tot inkeer en teruggave van die merkwaardig blauwe vaars gekomen. Met heel wat betere gevoelens bezielde lijkt mij dan ook steller van het volgende “ménage belge sans enfants cherche appartement français”, die, bij gebrek aan kinderen, door de tegenstelling van belge met français het bewijs levert van zijne loyale gezindheid.

- Het brengt ons tot de oorlog terug en tot zijn noden. Noden die, niet steeds van de grote menigte gekend, niet te minder prangend kunnen zijn. Stelt u, bijvoorbeeld, de slapeloze nachten voor van wie, na de geestelijke foltering van het hopeloze zoeken, te schrijven komt: "on cherche une personne qui pourrait remplacer le carbonate de soude 98 pct. pour la fabrication du savon en poudre." Wij zijn, ik weet het, aan zulke louter intellectuele emoties nog niet gewoon; wie weet echter of niet daarin heel de tragiek der toekomst ligt?

- Die tragiek van morgen, Jules Laforgue, man der abstracte genieting, kenner bij uitnemendheid van alle uitsluitend geestelijke aandoening: hij vatte ze niet zonder een, zo niet grotesk, dan toch clownesk bestanddeel: wrange voorstelling van een geblaseerde des levens, die, zowel Hegel als alle onschuld beu, zijn heul zocht in de karikatuur van wat hem onwillekeurig heilig was. Wat zou de arme Laforgue dan ook gesmuld hebben aan een advertentie als deze, een oorlogsadvertentie nota bene, draagster - ge moogt er zeker van zijn! van kwellende behoefte, maar zo verbijsterend, dat het tragikomische ervan werkelijk twijfelen doet, of wij niet staan voor een grap, een reuzengrap vol onbetamelijkheid; ik schrijf over: "la poésie est une distraction charmante et un bel art; initiation en 6 leçons particulières: 20 francs".

Nietwaar, dat de oorlog enige welkome diversiteit in de, anders eerder saaie, afkondigingenredactie kwam brengen? ...

De economische toestand van België.

In een Brusselse correspondentie aan de Berliner Börsen Zeitung, wordt er op gewezen, dat het terugkeren van talrijke uitgeweken families, zij het dan onder bedreiging van dwang, zijn gunstige invloed op het algemeen maatschappelijk leven in België doet gevoelen. De kwestie der verzorging met levensmiddelen eist nog

veel zorg. Maximumprijzen zijn vastgesteld, en, waar nodig, wordt tot inbeslagneming van achtergehouden artikelen overgegaan.

De cementnijverheid verbetert enigszins door de vraag naar bouw materiaal voor de wederopbouw der talloze verwoeste huizen. Ook de suikerindustrie maakt thans wat gunstiger tijden door. De levendigheid in de Antwerpse haven begint langzamerhand, voor zover dit mogelijk is, weer terug te keren.

Op geldelijk gebied zijn de toestanden nog treurig door de herhaaldelijke verlenging van het moratorium en het uitblijven van een regeling der beurszaken.

2 december 1915

Volgens de Secolo heeft kardinaal Mercier aan de paus er zijn leedwezen over betuigd, dat hij aan het consistorie niet zal kunnen deelnemen.

Aardappelnoed in België.

De correspondent te Antwerpen van de Vlaamsche Stem schrijft op 29 november:

De woekerhandel in aardappelen gaat nog steeds voort. Ontzettend hoge prijzen worden geëist ... en betaald, en het is geen zeldzaamheid de zogenaamde "polderpatatten", zowat de beste soort meen ik, tot 17 frank per 100 kilo te zien betalen. Sommige lepe boeren hebben er wat op gevonden om straffeloos hun woekerbedrijf te kunnen voortzetten. Zij doen de koopman, met wie ze natuurlijk een akkoordje hebben, een bewijs tekenen, dat hij voor de door hem gekochte aardappelen slechts 8 F betaalde, terwijl hij naderhand 10,50 F of 11 F betaalde.

Toch vliegen zij er nog in, en onlangs heeft de rechtbank, krachtens de verordening van de gouverneur-generaal van 28 september II., twee zulke slimme boertjes veroordeeld ieder tot 80 mark boete of 8 dagen gevang, dit op aanklacht van een opkoper, die over deze handelswijze verontwaardigd was.

De vraag is echter hoeveel opkopers zijn voorbeeld zullen volgen. Want ook de kooplui worden rijk door de prijzen op te jagen, met medeplichtigheid der katholieke boeren.

Ten einde de woekerhandel in aardappelen te keer te gaan, heeft de burgemeester van Mechelen, in overeenstemming met de Duitse overheden, door middel van aangeplakte bekendmakingen, aan de vroegere verordeningen aangaande de maximumprijzen herinnerd. Tevens doet hij beroep op de goede wil en het gezond verstand der landbouwers om bedoelde verordeningen stipt op te volgen. Immers, de gouverneur-generaal kan zo ver gaan de voorraden verbeurd te verklaren.

De maximumprijzen der aardappelen werden nogmaals vastgesteld: van 6 tot 8 F per 100 kilo, naargelang de soorten.

Ik ben wel erg benieuwd te weten hoever de koppige schraapzucht der Belgische boeren zal gaan, en of zij zich zullen laten afschrikken door dwangmaatregelen ...

3 december 1915

Uit België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

De gouverneur-generaal heeft de volgende bekendmaking doen aanplakken:

Herhaalde overtredingen van mijn verordening van 28 september 1915, regelend het verkopen van aardappelen, nopen mij elkeen stipt naleven daarvan opnieuw tot plicht te maken.

Landbouwers, die door achterhouden van hun voorraad hogere prijzen trachten te bekomen, dan de reeds vrij hoog berekende, opgelegde hoogste prijzen, en kooplieden, die onder vorm van drinkgeld of bedekte schenkingen dit opzet in de hand werken, bezondigen zich door dit woekergeknoei aan hun eigen landgenoten en stellen zich aan zware bestraffing bloot. Ook de koopman, die hogere prijzen biedt, maakt zich strafbaar.

De steden en gemeenten hebben voor plicht, aan het bewaken van de aardappelhandel en het bestrijden van de woeker krachtadig mee te werken en ervoor te zorgen, dat alle overtredingen van mijn verordening ter kennis van het gerecht gebracht worden. Ik vertrouw op het inzicht der bevolking en hoop dat ze deze laatste vermaning zal ter harte nemen. Moest deze verwachting echter beschaamd worden, dan zal ik niet aarzelen ter verzekering van de algemene volksvoeding andere gepaste maatregelen te nemen.

Het laatste verschenen Wet- en Verordeningblad bevat een besluit, waarbij wordt voorgeschreven, dat de leerlooierijen, binnen het bezette gebied gelegen, huiden en looistoffen alleen mogen kopen van de Kriegsleder-Aktiengesellschaft, kantoor Brussel. Het is hun verboden deze grondstoffen van elders te betrekken. Wat het fabricaat betreft, zo heeft hierop voornoemd Gesellschaft recht van voorkoop en wordt de gehele productie onder controle van de Wirtschaftliche Sektion der Politische Abteilung geplaatst.

Voorts is er een verandering aangebracht in de hoogste prijzen van voortbrengselen van de oogst 1915, welke nu aldus zijn vastgesteld: tarwe 34,20 F, rogge 26,50 F, spelt 24,55 F, masteluin 28.35 F,

tarwezemelen 22 F, roggezemelen 18 F, tarwemeel voor de bakkers 43 35 F, roggemeel voor de bakkers 34,40 F, alles per 100 kg. Tarwebrood aan de verbruikers geleverd 0,40 F per kg. Deze prijzen gaan in per 1 december.

De Duitse post in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

In de Duitse bladen lees ik, dat de gouverneur-generaal dezer dagen aan de president van het Duitse post- en telegraafwezen te Brussel het volgende schrijven heeft gericht:

Uit het mij op 4 november jl. toegezonden rapport over augustus-oktober 1915 heb ik met bijzondere tevredenheid gezien, dat het de doortastendheid, omzichtigheid en arbeidsliefde van het Keizerlijk Duitse post- en telegraafbeheer in België en voornamelijk aan zijn chef gelukt is alle moeilijkheden te overwinnen, welke de werkzaamheden in het gebied van het gouvernement-generaal in de weg stonden. Het keizerlijke Duitse post- en telegraafbeheer heeft daarmee de hoogste tradities, waardoor het Duitse postwezen zich sedert tientallen jaren een wereldreputatie verworven heeft, ook in het bezette gebied van België ten volle gehandhaafd. Het heeft bewezen volkomen op de hoogte van de hem toevertrouwde, veelzijdige en moeilijke taak te staan, en zich als een uitstekende factor tot bevordering, zowel van Duitse belangen, alsook der Belgische verkeerseisen, doen kennen.

Ik gebruik gaarne de gelegenheid om voor hetgeen bereikt werd mijn bijzondere dank uit te brengen.

Zouden de heren van de "Auslandstelle-Aachen" ook hun best niet eens willen doen om zo'n pluimpje te verdienen?

6 december 1915

Wolff seint uit Brussel:

In tegenwoordigheid van de Duitse gouverneur-generaal in België en tal van hooggeplaatste ambtenaren en officieren is vanochtend de door de Duitse vereniging voor boekdrukkunst uitgeschreven tentoonstelling van grafische kunst in de zalen van de moderne kunstkring geopend.

De Belgische oorlogsschatting.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

De Provinciale Staten van Henegouwen, Limburg, Luik, Luxemburg, Namen, Oost- en West-Vlaanderen hebben in hun zittingen van 30 november de nodige middelen tot het afbetalen der opgelegde krijgsbelasting gestemd, maar die van Antwerpen en Brabant hebben in deze geen eindbesluit genomen. Zo heet het in de verordening, waarbij de staten van beide laatstgenoemde provincies tegen 4 december opnieuw worden samengeroepen, om in geheime zitting alsnog te beraadslagen over de wijze van opbrengen der oorlogsbelasting.

De Belgische bladen bevatten de volgende bekendmaking van generaal von Bissing, de Duitse gouverneur-generaal in België:

Op grond van mijn verordening van 30 juni jl. en 23 juli jl. betreffende de korenoogst 1915, evenals van mijn verordening van 28 augustus jl. betreffende koren en meel uit vroegere oogstjaren, heb ik op voorstel van de Zentral Ernte Kommission de hoogste prijzen voor de verkoop van gedorst koren, meel, zemelen en brood als volgt vastgesteld:

Voor tarwe, uit stapelplaats of molen geleverd, 24,20 F per 100 kg; voor rogge 26,50 F, voor spelt 24,55 F; voor masteluin, 28,35 F; voor tarwezemelen uit molen geleverd 22 F; voor roggezemelen uit molen geleverd 18 F; voor tarwemeel aan de bakkers en gebruikers geleverd 43,25 F; voor roggemeel aan de bakkers en gebruikers geleverd 34,40 F; voor tarwebrood aan de gebruikers geleverd 0,40 F per kilo.

Deze hoogste prijzen worden vanaf 1 december van kracht.

Aan de Provinzial Ernte Kommission wordt de bevoegdheid verleend, voor de omschrijving van enkele gemeenten op aanvraag of na raadpleging van de burgemeesters, telkens een lagere hoogste prijs voor tarwebrood, evenals hoogste prijzen voor brood, voor de vervaardiging waarvan roggemeel wordt gebruikt, vast te stellen.

Voor de verkopen der voortbrengers van tarwe en rogge aan het Nationaal Hulp- en Voedingskomiteit blijven de in mijn bekendmaking van 10 augustus vastgestelde hoogste prijzen van kracht.

7 december 1915

Brussel, 6 december. Nadat de provincies Henegouwen, Limburg, Luik, Luxemburg, Namen en Oost- en West-Vlaanderen in de vergadering der Provinciale raden van de 30^e november over de financiering van de opgelegde oorlogsbijdrage een besluit hadden genomen, zijn nu ook de Provinciale raden van de provincies Antwerpen en Brabant tot het afdoende besluit om bij te dragen, gekomen.

Hierdoor is de financiering van de oorlogsbijdrage in de zin der verordening van de gouverneur-generaal verzekerd.

De Belgische oorlogsschatting.

Onze correspondent schrijft uit Brussel.

De Staten der provincies Antwerpen en Brabant, die in hun eerste vergadering de opbrengst der maandelijksche schatting van veertig miljoen frank verworpen, althans van verschillende voorwaarden afhankelijk gesteld hadden, hebben zich op 4 december bij de eisen der Duitse overheden neergelegd.

Dezelfde dag besloten de voornaamste bankiers uit België, te Brussel onder leiding der Société Générale vergaderd, evenals voorheen hun medewerking aan deze kredietinstelling te blijven verlenen, zodat deze ook verder de oorlogsschatting zal blijven financieren.

8 december 1915

Belgisch Rode Kruis.

Ter vervanging van de heer Fléchet, oud-kamerlid, onlangs overleden, heeft het Belgisch Rode Kruis tot lid van zijn erecomité in Nederland benoemd de heer Alfons Regout. Deze en de heer André Simons zijn tot ondervoorzitters van het comité aangesteld.

9 december 1915

Verordeningen in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Onder dwangbeheer zijn gesteld: S. A. Usines Métallurgiques du Hainaut te Couillet; S. A. Energie te Marcinelle bij Charleroi; Société Franco-Belge de Matériel de Chemin de Fer S. A. te La Croyère; La Construction S. A. te Manage; Les Produits Chimiques de Chimay, te Chimay.

De handel in hout en het vervoeren daarvan binnen het gouvernement-generaal is toegestaan, behalve voor overzeese houtsoorten en voor de voorraden in de bergplaatsen of havens te Antwerpen.

Voorts zijn alle nieuwe, gebruikte of nog in bewerking zijnde motorwiel- en rijwielbanden aangeslagen, voor zover er bij dezelfde eigenaar meer dan vijf stuks zijn. Zij moeten voor 20 december worden aangegeven bij de Kraftfahrstelle der provincie.

Tenslotte heeft een zeer uitvoerige verordening het verbruik van suiker en bijproducten van de oogst 1915-1916 onder toezicht van een Zuckerverteilungsstelle te Brussel geplaatst.

Uit het Belgische Staatsblad.

Het Belgische Staatsblad van 28 november tot 4 december bevat o.m. de twee volgende besluiten van koning Albert der Belgen, waarvan het eerste luidt als volgt:

De houders van eretekens van de Leopoldsorde, van de Kroonorde en van de Orde van Leopold II, verleend tot erkenning van krijgsverrichtingen welke aan de orde van het leger aangehaald zijn, zullen op het lint van de orde een onderscheidingsteken dragen, in zilver voor de ridders en in goud voor de andere rangen. Dit teken zal bestaan uit een palmtak naar het bijgevoegd model. De houders van het ereteken van grootofficier of van commandeur van een van onze orden zullen, benevens de ordeplaat of het commandeurslint, het kruis van officier behalen, met het onderscheidingsteken.

Het bijzonder kenteken behorende tot een ereteken verleend als beloning voor een krijgsverrichting zal, in geval van bevordering van de bezitter, op de tekens van de nieuwe rang kunnen gevoerd worden.

Het tweede besluit luidt:

Zij die om bij dagorder van het leger vermelde oorlogsfeiten het militair ereteken ontvingen, zullen een zilveren onderscheidingsteken op het ordelint dragen.

Dit onderscheidingsteken zal een palm zijn volkomen gelijk met die toegekend aan de ridders van de orden van Leopold en van Leopold II, en van de Kroonorde.

10 december 1915

Le ventre de Bruxelles (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 4 december.

“De boer zal 't al betalen!”, heet een blijspel van onze oude Van Peene.

“De boer moet het al bekopen!”, kon de Belgische plattelandsbewoner wel beweren; en, zonder er maar enigszins aan te denken, zijn verdediging op mij te nemen, moet ik bekennen dat niemand te dezen dage inderdaad van ons stedelingen meer te horen en te verduren krijgt, dan de, anders in alle stichtelijke poëzie van al de Van Alphen's der wereld, zozeer als weldoener der mensheid, inzonderheid der stedelijke, geprezen landbouwer. Het is de tijd niet, noch de plaats, omtrent waarde en waarheidsinhoud van deze gangbare appreciatie, in normale tijd als in buitengewone omstandigheden, in het verleden en voor de toekomst, een statistisch onderzoek in te gaan stellen. Stel u dan ook tevreden, geachte lezer, met mijn verzekering, dat het alhier met alle vroegere waardering van 's boeren onvolprezen onbaatzuchtigheid voorlopig amen en uit is. De oorlog heeft ons meer dan één desillusie bezorgd: bleef ons deze bespaard, dat het leven van de landman zou

opgehouden hebben met genoeglijkheid voort te rollen, wij kennen voortaan te goed de hulpbronnen van die rollende welvarendheid, om er ons nog verder in te verkneuteren. Want zijn slechte reputatie, hoe jong nog in datum, berust op te stevige grondslag, dan dat wie het ook weze, er nog maar aan denken zou, er aan te tornen, - tenzij misschien de landman zelf, gesteld dat hij daartoe nog genoeg vermogen tot inkeer bezit, wat ten zeerste mag betwijfeld worden.

Ik ben streng: ik weet het; maar ik weet tevens dat ik het nog heel wat minder ben dan mijn stedelijke landgenoten, die niet als ik een reden bezitten, om bij al het door de boeren gestichte onheil, ze te bejegenen met een sympathie, waar hetgeen ik zelf onder ze lijd tot zwijgen door gebracht wordt. Immers, zelfs voor wie lang over de opvattingen van Poot heen is, en lang genoeg op het land heeft gewoond om de boer meer realistisch en minder idyllisch op te vatten, gaat deze in een nieuw licht verkeren, gaat hij in een gedaante staan, die nog geen gemeenplaats is geworden, en hem, kwam hij inderdaad weleens voor als individu, thans verheft tot de waarde en waardigheid van een literair type, - hetgeen hem nu weliswaar bij de burger niet dienen zal ... - Ja, de minder prijsbare en zelfs verwerpelijke praktijken, waar de boer zijn tegenwoordige slechte pers aan dankt, brengen als een verplaatsing mee in onze gangbare literaire voorstellingen; zij komen onze verbeeldingen met een nieuw figuur opfleuren; neen: zij schenken aan een oude drift, aan een helaas eeuwige passie, een vernieuwd verschijnen, met de onuitputtelijkheid der schakeringen, die daar het lieflijke gevolg van zijn. En dat is zowaar geen kleinigheid.

Gij hebt begrepen wat ik bedoel, en gij, die er persoonlijk niet onder lijdt, gij vat al de, zo psychologische als letterkundige, betekenis ervan: de schraapzucht van de Belgischen boer heeft het klassieke oerbeeld van de vrek een nieuw uitzicht gegeven. Het is uit met Shylock en met Harpagon; geen woekeraar nog, die zich tevreden kan

stellen met op Gobseck of Grandet te gelijken! Wij hebben anders, dat daardoor reeds beters is, en dat het wordt vooral, niet zozeer door de ondergane gedaantewisseling (daar werd het zowaar tijd voor!), maar door het enig nodige, dat enige, waar het bij woeker inderdaad op aankomt voor wie daar maar enige waardering voor over heeft: door de verwezenlijkte winst, het eerste en laatste wat voor het ambacht de zo gewenste eerbied inboezemen kan. Welnu: wat onze boeren in deze teweeg hebben weten te brengen, gaat de stoutste verwachtingen te boven, en zelfs Balzac, de vader van de geniaalste woekeraars der Franse literatuur - ik noemde ze hierboven -, zou met achtungvolle verbazing opzien naar deze nederige reuzen van onze zwendelhandel, wiens weelde argeloos is gebleven als ware zij de natuurlijke, de onontkomelijke en gaarne aanvaarde weerwraak op de, inderdaad soms al te botte, bejegening, vanwege de stedelingen ondergaan. Heb ik het niet gezegd, dat de vernieuwing van het woekeraarstype allerlei nieuwe, letterkundige motieven mee zou brengen? ...

Die winsten, zij zijn inderdaad ontzagwekkend; zij zijn niet minder dan in één woord grandioos. Althans: zij waren het, en zijn het lang genoeg geweest, en zijn het nog steeds genoeg, om de hoop te rechtvaardigen, dat de boer zijn nieuwe archetypische waardigheid met eer zal weten te dragen. Ik wil voor een ogenblik mijn walg voor cijfers afschudden, en u de bewijzen leveren, dat de boer zijn noeste arbeid met zeer waardeerbare zegeningen bekroond zag. De getallen, die ik u op gezag van een plaatselijk blad onderwerpen ga: mijn zorg voor uw gezondheid eist, dat ik er u op voorbereid. Ik zou het kunnen doen door u vroegere en tegenwoordige prijzen van vleeswaren aan te halen, die, voor u al heel stichtend, voor ons echter, zo bij macht der gewoonte als bij wetenschap, dat niet de beenhouwer, maar ... de boer de grote schuldige is, geen voldoende bewijs van woekerzucht zijn. Een beter, dewijl meer bewust

voorbeeld van welbegrepen winstbejag, leveren ons de kruideniers op. De kruideniers hebben onder de oorlog de eerbied, die hun toekwam, belangrijk zien dalen, en dat komt misschien wel, omdat, zo zij het onschuldige keukenzout niet langer zestig centiemen en meer verkopen, zij hun geldwoede blijven botvieren, o.m. op lucifers, die stukken van mensen kosten. Ik wil echter rechtvaardig zijn: de kruidenier heeft in de gemeentemagazijnen mededingers, die de prijsverhoging bij vermindering van verkoop zo niet billijken, dan toch als iets zeer menselijks verklaren; en dan: zo zij, de kruideniers, prima waren als boter ad zeven frank, en verse eieren tegen negenendertig centiemen komen te verhandelen, ligt dat niet weer aan ... de boer?

De boer: nog niet zo heel lang geleden verkocht hij met het onschuldigste gezicht der wereld zijn penen ofte wortelen aan veertig centiemen het kilo. Dat lijkt u misschien niet zo heel duur: het betekent niettemin een winst van 500 procent. Voor de wettelijke regeling dorst de boer voor zijn haver één frank per kilo vragen: het bezorgde hem een footje dat op 600 procent is te schatten. Verleden winter zijn wij blij geweest, aardappelen ad twintig frank de honderd kilo te kunnen kopen: de boer stak 300 procent in zijn zak, met de verzekering, dat wij met het koopje gelukkig mochten zijn. En dat, terwijl geen woekeraar ten huidige dage, en zelfs in oorlogstijd, meer dan vijftig ten honderd kan krijgen van zijn arm geld ... dat hij daarenboven nooit misschien terug ziet! ... o Shylock, indien je zou terugkomen dan zou je in aardappelen gaan doen!

Daar zijn weliswaar, de verordeningen: zij vermochten paal en perk te stellen aan al te buitensporige fantasie: zij gaven ons de rust der orde terug; wel zouden wij er alle romantische verrassingen bij inboeten, maar wonnen er een zekerheid bij die ... Hoewel neen: de klassieke bevrediging was het niet; wat men ook deed, de willekeur bleef heersen en, - een gewijzigde willekeur, geen meer van dartel

rijzen en dalen, van ombuitelen en springen: veel meer die van ijveren in één zelfde lijn; niet een die haar bijval vond in grillige acrobatie: veel meer thans het bestreven ener, weliswaar eenzijdige, maar des te degelijker perfectie. Ik bedoel, dat de reglementen werkelijk er in slaagden voor de aardappelen zo goed als eenheid van prijs te verwezenlijken, en dat de verkopers zich daarbij neerleggen zouden. Maar wat ze vooralsnog niet bereikten, de reglementen: de prijs te doen aanvaarden die zij als enig geldende op straffe van allerlei boete hebben vastgesteld. Die wettelijk bepaalde prijs bedraagt voor de kleinhandel, alle kosten en alle winsten inbegrepen, een maximum van dertien frank de honderd kilo; onmogelijk echter, te Brussel aardappelen te kopen beneden de veertien of vijftien frank, - prijs die, zoals ik zegde, onveranderd dezelfde is geworden voor iedereen.

Hoe nu de boeren het aanleggen, om aldus de reglementen te ontduiken? Door eenvoudig hun voorraden te loochenen.

Er heerst paniek; iedereen vreest het onontbeerlijke volksvoedsel te zullen moeten derven; iedereen tracht dan ook de grootst mogelijke provisie op te doen: de boer echter, blijft doof voor alle gesmeek ... totdat men komt tot volgend vergelijk: de boer zal leveren natuurlijk tegen de door hem vastgestelde prijs, maar op voorwaarde, dat de klant desgevallend verklaren zal, niet meer betaald te hebben dan volgens de overheid mocht; en daar de klant, al heel blij dat hij iets van de zorgvuldig bedolven schat heeft weten te bemachtigen, eveneens strafbaar is als hij boven de veroorloofde prijs durft kopen, willigt hij gaarne de eis in van de woekerende koopman, en wordt aldus zijn medeplichtige. Gij vindt dit al heel dwaas, omdat, zegt ge, de boer wel gedwongen zal zijn om zijn knollen te ontgraven, als zij met rotheid zullen gaan dreigen. Maar primo, dan kent gij de koppigheid van de boer niet, die, nu eenmaal aan hoge winst gewend, voor niets ter wereld daar nog aan verzaken zal; en dan: er

zal nog een tijdje verlopen, voor de aardappelen aan rotten denken, en ... intussen moeten wij toch ook eten ...

Gij vraagt u af, of de Duitse overheid, die anders nogal energiek pleegt op te treden, in deze dan met lamheid geslagen is? Ik ook, ik vraag het mij af: maar krijg geen antwoord. Ik weet alleen, dat driemaal reeds van hogerhand op de officiële regeling gewezen werd, en telkens met de minst verlokkelijke strafperspectieven. En telkens ook zonder het minste merkbare uitwerksel. Openbare besturen, die anders over betere dwangmiddelen beschikken dan ik en gij (gesteld dat gij geen openbaar bestuur zijt), blijken er al even slecht aan toe te zijn als particulieren; en zo komt het dat ergens het uitdelen van de volkssoep al eens stop is moeten gezet. De voorstad Schaarbeek is er in geslaagd een voorraad op te doen, die ze tegen de reglementaire prijzen aan haar ingezetenen verkoopt; en dat is natuurlijk heel mooi, - maar bewijst tevens dat die gemeente toch ook de oplossing van de crisis niet voor een dichte toekomst verwacht, noch het middel ziet, de boeren tot afstand van hun waar te dwingen ...

Zij beweren, de boeren, dat zij in alle werkelijkheid over de gewenste voorraden niet beschikken. Hoe echter aan te nemen dat, na de reusachtige winsten van het verleden seizoen, de landbouwers dit jaar van de aardappelteelt zouden hebben afgezien? Waarbij komt, dat ik nooit gezonder aardappelplanten gezien heb, dan dit jaar; en de hemel weet nochtans, hoeveel jaren reeds van mijn leven ik mij op deze studie toeleg! Het lijdt dan ook geen twijfel: de knollen zijn er. Anderdeels staat er geschreven en gedrukt, dat ze ten behoeve der Belgische bevolking zullen en moeten gebruikt worden. Dus ...

Maar waar, waar dan toch verschuilen zij zich? ...

Gij vindt allicht, dat ik mij ten opzichte van pataters al bijzonder warm maak.

Ik ook.

Maar ik heb, eveneens over voeding, een onderwerp dat in staat is, mij terdege af te koelen. En zal u dat morgen vertellen ...

11 december 1915

Vlaamse boeken in het Belgische leger.

Men meldt ons:

In de loopgraven op het vrij resterend strookje grond van Vlaanderen, of herstellend in de ziekenoorden, lagen – al te lang reeds – onze Vlaamse jongens tot een leven gedoemd van saaie verveling. Dat leven moest op hun verstandelijke ontwikkeling, ten slotte nadelig inwerken en haar aantasten door een inkankerende kwaal, welk in haar laatste stadium uitlopen zou op zedelijk verval.

Bleef voor hen, - de tijdsomstandigheden in aanmerking genomen – een tekort op stoffelijk gebied in geringe mate te vrezen, hun geest, helaas, leed aan verzwakking, tot kwijnens toe, omdat het hen voortdurend ontbrak aan de gewone kloeke hardkost, hun harten- en zielenvoedsel: lectuur en studie in eigen taal.

Uit de geestelijke nood van onze Vlaamse soldaten, steeds hoger stijgend, ginds ver, werd hier de “commissie tot verzending van Vlaamse boeken naar het Belgische leger¹” in het leven geroepen.

---

¹Zetel: 21, Nassau Zullensteinstraat, Den Haag. De commissie bestaat uit de heren: A. Buysse, Fr. Van Cauwelaert, J. Hoste Jr., L. van Puyvelde en Lod. Janssen.

Deze begon half juli II. haar onderhandelingen met de Nederlandse uitgevers tot het aankopen, tegen de meest voordelige voorwaarden, van Vlaamse werken. Ook in het bezette gedeelte werden boeken besteld.

Bescheiden, doch hoopvol, ving de commissie haar taak aan en verzond begin augustus de eerste honderd exemplaren. Van lieverlede geraakte de stichting bekend in het leger en bestellingen en aanvragen kwamen toe bij tientallen.

Weldra had de boekencommissie uit de brieven van het front de hartslag gevoeld van ons soldatenvolk te velde. Niet zonder ontroering kon ze ervaren, dat hij, die “niet alleen zijn volk leerde lezen, maar het leerde leven en strijden voor het leven²”, dat Conscience, die als geen ander dat volk en zijn taal hartstochtelijk lief had, die drie kwart eeuw geleden, zijn “Leeuw van Vlaanderen³” de wereld heeft ingezonden, nogmaals de geest van onze jongens zou opwekken uit de zware oorlogssluiwer, welke over hen was neergekomen.

Aan de werken van Conscience en van Snieders gaven onze soldaten de voorkeur. Met aandrang vroegen ze dat hun zou worden gestuurd “De Leeuw van Vlaanderen”, het Vlaamse epos door iedereen bij ons minstens eenmaal gelezen in zijn jeugd.

Wie herinnert zich niet hoe hij als knaap bij dat boek van strijd lust bruiste.

---

² Max Rooses.

³ Verschenen in december 1838

Is het niet de invloed welke uitging van Conscience's "Leeuw van Vlaanderen", die bij zoveel Vlamingen de taal- en volksliefde rotsvast in hart en zinnen ankerde?

Van dit werk heeft de boekencommissie tot heden niet minder dan 114 exemplaren naar het leger verzonden.

Bij de koninklijke bestelling, ten bedrage van 1500 gulden, werd uitdrukkelijk verzocht, aan de verzending toe te voegen: 40 exemplaren "De Leeuw van Vlaanderen", 40 "Jacob van Artevelde", 40 "Kerels van Vlaanderen" en 40 "Simon Turchi".

"Zend ons toch", schreef een Antwerpse jongen, "een exemplaar van De Kerels van Vlaanderen". Wij zijn hier vele Vlaamse vrienden van Antwerpen en omgeving en daar het werk van onze geliefde volksschrijver handelt over de streek, waar thans de frontlijn loopt, zo houden wij, bij het aangename van de lezing ook het nuttig genieten door het bekijken van de plaatsen, waar eens onze voorvaderen leden en streeden."

Op 30 november II. waren 11.762 Nederlandse boeken aangekocht, waarvan er naar het leger reeds werden verzonden: 9591 ter waarde van 7198,72 gulden, zijnde, herleid in Belgisch geld tegen de koers van de dag, 18.771,10 frank.

Onder die 9591 exemplaren komen onder andere voor: 2031 Conscience, 458 van beide Snieders, 358 Guido Gezelle, 263 Sabbe, 361 Hans, 678 van Maurik en alleen van Buysse's "Per Auto" 62 exemplaren.

In hoger vermeld getal zijn de boeken niet berekend, welke, langs de commissie om, door particulieren, naar het front werden gezonden.

Afzonderlijk opgezonden door het comité van Zeeuws-Vlaanderen, het Algemeen Nederlands Verbond, het werk van de gave voor koningin Elisabeth o.a. hier, naast de verzendingen van het Boekenwerk te Londen, gingen nog honderdtallen Nederlandse werken naar het leger.

5319 exemplaren van het totaal konden, dank zij enige particuliere giften, waaronder in de eerste plaats deze hoeft vermeld, welke toekwam door het hardnekkig ijveren van mr. Dielemans' boekenfonds in Zeeuws-Vlaanderen, gratis aan onze Vlaamse soldaten worden geschonken. De overige 4272 boeken werden uit eigen zak betaald door onze jongens. Vooral onze aalmoezeniers staan op dat gebied aan de spits.

Om tenslotte zo duidelijk mogelijk de verscheidenheid aan te tonen van de boeken, welke tot heden werden opgezonden, weze hier vermeld, dat hij, die één exemplaar mocht ontvangen van ieder werk, dat door toedoen van de commissie in het leger kwam, meteen zijn bibliotheek verrijkt zou zien met 621 boekdelen.

Was bij onze soldaten, in den beginne, steeds elk Vlaams boek welkom, snel toch – kenschetsend teken, waarover de commissie zich ten zeerste verheugt – drong bij de meesten de liefde voor hun vak weer naar voren. En zo komt het, dat sinds geruime tijd, “omdat steeds nog zoveel vrije uren overblijven, die kunnen besteed worden aan de verdere ontwikkeling van hun vakkennis”, werken gewenst worden over sociologie, opvoeding en onderwijs, land- en tuinbouw, wijsbegeerte, taalstudie, reken-, wis- en meetkunde e.a.

De boekencommissie hoopt, vooral op deze baan, in de mate van haar krachten, onze Vlaamse legerjongens meer en meer te steunen.

Mag zij van de Nederlandse uitgevers, welke haar tot heden, door een aanzienlijke korting, ruimschoots hielpen, voor haar opbouwend werk de meeste tegemoetkoming blijven ondervinden; steunen de Vlamingen van goede wil, meer dan in het verleden, financieel haar pogingen; dragen onze Nederlandse taalbroeders, naast het vele goede, dat ze voor de Belgische ballingen teweeg brachten, ook in deze nog het hunne bij – hetzij geldelijk of door het aanbrengen van boeken – dan zal de boekencommissie met vertienvoudigde moed de taak voortzetten, ijverzuchtig door haar, vier maanden geleden, opgenomen.

Onuitsprekelijk groeit uit haar vruchtbare werking een kracht, welke in deze tijden, meer dan alle andere, voor de Vlaamse Beweging ten zegen moet gedijen. Zulks blijkt ten overvloede uit de menigvuldige brieven van het Belgisch front, waar, ineengedoken achter de zakjes met aarde, het geweer in de arm, onze jongens leven, met een boekje in een hoekje van hun loopgraaf, of mijmeren, in de eenzame nachturen, over hun taal en hun Vlaanderen.

Zij vragen, dat wij ons blijven scharen aan hun zijde en schouder aan schouder ons voelen met hen, die ginds op de bodem van de eeuwenoude Moerstreek, zonder verpozen, voor land en volk hun bloed en leven veil houden.

Men deelt ons mede:

Onder de bescherming van het Nationaal Comité voor Hulp en Voeding, is te Antwerpen een nieuw menslievend werk tot stand gekomen, onder de benaming “Het Antwerpsch Noenmaal”. De nieuwe instelling, waar de verdraagzaamheid als eerste plicht aanzien wordt, heeft tot doel de door de huidige omstandigheden geteisterde families te hulp te komen. Dagelijks zal een noenmaal gegeven worden voor 0,40 frank ter plaatse genoten, voor 0,35 frank

indien het weggehaald wordt. De spijszaal is ingericht in het lokaal Minerva, Nationalestraat 132, en heeft voor doel de kleine burgerij te steunen. Het werk, voorgezeten door de heer Robert Osterrieth, ontvangt in dankbaarheid alle giften, in geld of in natura.

Levensmiddelen in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Twee nieuwe verordeningen pogen een einde te maken aan de wantoestanden, welke op dit ogenblik hier te lande heersen in de levensmiddelenvoorziening.

Het eerste beveelt iedereen, die meer dan vijftig kilo aardappelen in zijn bezit heeft, daarvan voor 23 dezer aangifte te doen bij het gemeentebestuur van zijn woonplaats. Bij gebreke hiervan zal de nalatige bestraft kunnen worden met ten hoogste zes maanden gevangenisstraf of boete tot 10.000 mark.

De andere verordening stelt hoogste prijzen voor de boterhandel vast. Deze wordt nu in de groothandel verkocht per kilo: zoete roomboter 1^e kwaliteit (ten hoogste 18 % water) 5 F; idem 2^e kwaliteit (18 tot 30 % water) 3 F; voor gezouten boter 1^e kwaliteit 4,80 F; idem 2^e kwaliteit 2,80 F.

Bij de verkoop mag de groothandelaar ten hoogste 0,15 F opleggen, de kleinhandelaar 40 centiemen voor gezouten boter 1^e kwaliteit, en 30 centiemen voor boter 2^e kwaliteit.

Het resultaat is dat de tafelboter (gezouten, 1^e kwaliteit) ons dus zal komen te staan op 3,35 F per kilo; werkelijk een grote verbetering reeds als men bedenkt, dat de prijs van 3,80 F voor de oorlog tot 6,20 F gestegen was.

Ook plaatselijk wisselden de prijzen sterk af; vorige maand bv. deed de kilo te Huy 4,80 F, te Luik 5,50 F, terwijl te Antwerpen de prijs was: in de week van 16-22 oktober, 4,80 F; 23-30 oktober, 5,20 F; 31 oktober – 06 november, 5,10 F.

12 december 1915

Kerstmisviering voor kinderen van Belgische soldaten.

Wij ontvangen uit Brussel van het comité “Noel pour les enfants de nos soldats, qui n’ont pas reçu leur Saint-Nicolas” (Kanaalstraat 20, Brussel) het volgende schrijven:

Mijnheer,

Wij zijn zo vrij u per zelfde post enige nummers van het Brussels blad “Echo de la Presse” te laten toegaan, waaruit blijkt dat wij ter gelegenheid van Sinterklaas speelgoederen, schoenen, kleren enz. hebben uitgedeeld aan 6258 kinderen van Belgische soldaten. Nu staan wij echter voor een moeilijkheid: 3000 andere kinderen, die zich niet of te laat lieten inschrijven, verwachten van ons kerstgeschenken en het is ons heel zwaar, de daartoe nodige gelden in te zamelen.

Het doel van dit schrijven is u te vragen om een inschrijvingslijst in uw geacht blad voor uw Hollandse lezers te willen openen. Uw blad is in Brussel alom bekend, en wij zijn overtuigd dat uw Brusselse lezers u daarvoor dankbaar zullen zijn.

Wij koesteren de hoop dat onze aanvraag gunstig zal worden opgenomen, en voor uw prompt nieuws u vooraf dankend, tekenen wij, na beleefde groeten,

Hoogachtend,

J. Lefebvre
Vice-president

Brussel, 08/12/15.

Onze administratie stelt zich graag bereid aan het sympathieke plan van het comité haar medewerking te verlenen, en de bijdragen van onze lezers in Nederland aan het comité te doen bekomen.

Briefwisseling met België.

Het Duitse gezantschap meldt:

Het Keizerlijk Duitse gezelschap ziet zich genoodzaakt er opnieuw de aandacht op te vestigen, dat het steeds toenemende brief- en briefkaartenverkeer uit Nederland naar België in de laatste maanden zo is toegenomen, dat de Duitse censuurautoriteiten te Aken niet meer in staat zijn, de inkomende posten met de gewenste spoed te onderzoeken en te doen bestellen. Het is derhalve in het belang van alle personen, die uit Nederland met België corresponderen, dat deze briefwisseling zowel wat inhoud als omvang betreft tot het allernoodzakelijkste beperkt zou worden. Inhoud en aantal van een groot deel der onderzocht wordende briefwisseling toont duidelijk aan, dat de afzenders, zonder hun belangen te schaden, met het oog op de tegenwoordige toestanden, hun briefwisseling aanmerkelijk kunnen inperken.

Indien deze wenselijke beperking niet geschiedt, dan kan in het gunstigste geval nog slechts rekening worden gehouden met een ernstige vertraging in het bereiken van de poststukken van hun plaats van bestemming, voor zover die bezorging niet algeheel in het gedrang komt.

13 december 1915

Briefwisseling met België.

Men schrijft ons:

De door de Duitse regering volgens Het Vaderland ingestelde maatregel, dat in het verkeer met België alleen briefkaarten met ingedrukte postzegel gebuikt mogen worden, heeft ongetwijfeld ten doel, te voorkomen, dat mededelingen aan het oog van de censoren ontgaan door deze onder de opgeplakte postzegel te schrijven.

Deze maatregel is, evenmin als enige andere in het verkeer met België, weliswaar niet in overeenstemming met de internationale postconventie, doch de Duitse regering schijnt, evenals de Engelse regering, bij monde van Sir Grey, van mening, dat deze conventie een vredesverdrag is, dat in tijden van oorlog geen algehele toepassing vindt.

Uit België.

Het Belgisch Dagblad begint een reeks interviews met voornamen naar Nederland uitgeweken Belgen. Het eerste is met de heer C. van Damme, volksvertegenwoordiger voor Dendermonde, lid van het Belgisch comité in Nederland en voorzitter van het comité te Scheveningen.

Het onderhoud liep in hoofdzaak over de binnenvaart en de zeevaart van België na de oorlog. Wij ontlenen aan hetgeen de heer van Damme zegde, het volgende:

“Ik voorzie een grote vooruitgang van het vervoer per water in België na de oorlog, omdat er zoveel op te bouwen zal zijn na de strijd. Vooral de binnenscheepvaart zal de eerste jaren bevoordeeld zijn door drie redenen: 1°. Vele spoorbruggen zijn vernietigd en zullen pas na de oorlog herbouwd worden; ook vele spoorlijnen zelf zijn

afgebroken; 2°. Voor het herstellen van huizen, gebouwen, enz., zijn zware materialen nodig, en deze worden meestal langs het water vervoerd; 3°. Talrijke schepen zijn gedurende de oorlog gezonken – zodat de overige voldoende vracht zullen vinden en de scheepstimmerwerven veel arbeid zullen hebben.

“Zal de oorlog ook geen gevolg hebben op de verbetering van onze binnenwaterwegen?”

“Jazeker. Te Dendermonde bv. De Dender zal in Dendermonde zelf kunnen verbreed en gebruikt worden als los- en laadplaats; maar de gelijkmaking van de rivier in de stad zou zonder de oorlog veel geld gekost hebben. Nu dat de huizen allemaal afgebrand zijn, zal men zonder veel kosten de rivier gelijk kunnen maken.

“En de andere vaarten?”

“Er bestaan talrijke plannen voor de verbeteringen van onze waterwegen. Deze kunnen verdeeld worden in drie grote groepen; de verbinding tussen de Schelde en de Maas; de Brabantse vaarten en de vaart van Brussel naar Charleroi, en de gekanaliseerde Sambre. Ieder van die groepen moet afzonderlijk behandeld worden en dit vergt een volledige studie. Voor het ogenblik wil ik u alleen zeggen dat onder een algemeen oogpunt het zeer te wensen is dat een eenmaking der tollens op alle vaarten ingesteld zou worden; de schippers zouden dan een betere prijsberekening kunnen maken. De vaart van Brussel en die van Leuven, welke aan een vennootschap toebehoren, zouden echter in de toleenheid niet begrepen kunnen worden.

“Wat denkt u van de tolvermindering?”

“De tollens brachten globaal ongeveer twee miljoen frank op; doch de netto opbrengst voor de staat, na aftrek der algemene kosten, is

slechts één miljoen frank. De tolvermindering zou natuurlijk de scheepvaart bevorderen, doch ten nadele van de staat. Deze heeft alleen belang de verbinding tussen Antwerpen en Luik te bevorderen, om concurrentie te doen aan de scheepvaart tussen Luik en Rotterdam. De tol, welke van 0,80 F per ton is tussen Antwerpen en Luik, zou stellig op 0,40 F moeten gebracht worden.

14 december 1915

Le ventre de Bruxelles (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 5 december.

Het is eigenlijk niet veel minder dan een heldendaad; althans: het bewijs van een moed, die zelfs in deze tijd niet tot alledaagsheden behoort, en waar ik dan ook, bij gebrek aan beters, wel enige fierheid, benevens herinneringen die mij koude rillingen door de rug jagen, om draag. - Doch, oordeel zelf.

Zonder omwegen zal ik u zeggen, dat de gebeurtenis die ik hier kom te verhalen haar oorsprong vindt in een toestand, die ik niet aarzel economisch te noemen, aangezien hij betrekking houdt met de innigste roerselen van ons huishoudelijk bestaan: ik bedoel, hetgeen Rabelais "les choses de la gu ..." noemde, en die onder de oorlog wel enige wijzigingen hebben ondergaan. Ik wil zeggen, dat wij niet alles meer eten wat in vreedstijd de dagelijkse spijskaart vulde, of althans dat wij het verorberen in gewijzigde verhoudingen. De eetwaren van vroeger vindt men doorgaans op de markt en in de winkel op hun oude plaats terug. Komen zij op sommige tijden te ontbreken, dan zijn daar goede feeën die er voor zorgen, dat ogen, mond en neus er niet al te zeer aan ontwennen; en zo komt het, bijvoorbeeld, dat wij, na het een tijdlang te hebben gemist, weer wild op onze tafel hebben, - zonder trouwens goed te weten hoe onze verkoper er aan

komt; hetgeen ik dan ook gemakshalve aan bovengemelde feeën toeschrijf. Maar bij dat gemak is er een groot ongemak: men kan wel zo goed als alles krijgen wat men wil, maar.... men betaalt er naar. - Ik zal daar niet in treden: ik heb u al zo dikwijls verteld van de hoge prijzen te Brussel, dat u wel zou gaan denken aan een geestelijke uitputting van mijnentwege ... die ik anders liefst zorgvuldig verborgen houd. Het zij voldoende te weten dat, bij verhoging van de levensstandaard met meer dan de helft, er van lieverlede verandering in onze keuken, gekomen is, voor velen in de hoeveelheid, voor de meesten in de hoedanigheid: zo bracht de duurte van het vlees (en hier wilde ik komen) een groter gebruik van groente mee; de Brusselaar, anders geen vegetariër, is zich - gedwongen! - gaan wennen aan bladeren, knollen en andere plantaardige voedingsstoffen; met de gevolgen die gij uit mijn vorige brief aangaande de zwendelarij der boeren kent, maar die dan toch niet beletten, dat groente nog een boel goedkoper blijft dan vlees, - het enige waar het op aankomt.

Hoe Brussel nu aan die vermenigvuldigde hoeveelheid groente komt: ik heb er me van vergewist, en het maakt het onderwerp uit van deze hoogsteigen correspondentie.

Deze correspondentie: zij heeft mij anders moeite genoeg gekost. Want, plichtbewust en tevens wetenschappelijk secuur als ik ben aangelegd, heb ik mij in deze niet tevreden gesteld met de bevestiging: die groenten hebben wij van op het land, waar ze te onzen behoefte door deskundigen worden gekweekt, die men warmoezeniers pleegt te noemen. Deze al te gemakkelijke theorie heb ik willen toetsen aan de barre maar leerrijke praktijk, en het is van mijn bevindingen op dat gebied dat ik u de zuurverdiende vruchten aan kom brengen.

Want stel u nu vooral niet voor, dat het een verkwikkelijke studie is: zij drijft u immers werkelijkheden in, waarvan men de weerga alleen in nachtelijke loopgraven vindt. Ik druk op het nachtelijke van de vergelijking. Want wilt gij bij persoonlijke ondervinding iets komen te vernemen van de oorspronkelijke, de enige echte groentemarkt, waar hallen, winkels en venters zich rechtstreeks bij de voortbrengende boer komen approvianderen, en die in onvervalst Brussels 'de vruugmêt' heet, dan dient gij weerstand te kunnen bieden aan de verlokkingen van Morfeus, en opgewassen te zijn tegen guurte en vrees van spoken. Welnu, ik ben opgewassen. En ik bewijs het.

Gisterenochtend dan, of, zo gij 't verkiest: gisterennacht, ben ik opgestaan, toen nog niet de minste haan er maar een ogenblik aan dacht, te mijnen behoefte half vier te kraaien. Het bevestigt nogmaals mijn mening, dat die haanse vroegtijdigheid niet dan een mythe is: wie heeft ooit een haan om half vier horen kraaien?

Ik ga naar de vruugmêt en ben blijkbaar de enige van heel mijn gemeente, die zich voor het ogenblik aan deze sport overlevert. Zelfs de katten, die anders zo goed doen in een nachtelijk landschap, ontbreken; geen enkele nachtuil, die ze anders voordelig vervangen kon, doet zich aan mijn oren voor. Zal ik er aan toevoegen, dat die eenzaamheid mij beklemde? Neen; want primo, het zou een grove leugen zijn; en secundo, zij zou, die eenzaamheid, van te korte duur wezen om tragisch te worden; hetgeen u waarlijk niet spijten moet, daar ik immers op heel wat anders uit was dan op avonturen. Ik ging, namelijk, naar de vruugmêt. Goddank, er verliep geen kwartier, of ik kreeg een reisgenoot voor dezelfde bestemming.

Om naar de vruugmêt te gaan, moet ik langs de grote baan, die van Wemmel en Grimbergen naar Brussel leidt. Nu zijn Wemmel en Grimbergen dorpen, die, onder andere merkwaardigheden, deze

opleveren, dat zij Brussel van groenten plegen te voorzien. Toen ik dus op bedoelde grote baan beland was en liep door een stilte zo groot, dat ik zelf, om ze niet te storen, op mijn tenen was gaan lopen, vernam ik ineens achter mij aan het al nadere gestommel van een wagen, waarvan het horten en stoten te duidelijker werd gemaakt, eerst door de reeds beschreven zwijgzaamheid van de nacht, en verder door de strakke kristalhelderheid van de vrieslucht. Ik deed, wat u ongetwijfeld in mijn plaats zou hebben gedaan: niettegenstaande de gitten duisternis, waarin de schaarse lantaarns als een spotbeeld waren van het goddelijk licht, keek ik om. En zag, ja, tegen alle verwachting in, onder de inkthemel waar de sterren één voor één aan het verdwijnen waren, zag ik, dof zwart op blinkend zwart, het hotsebotsend gevaarte mij tegemoet rijden. Eén rood vurig, twinkelend puntje: de pijp van de voerman; bovenaan iets als een schemerende wolk: de lading van de wagen. Ik bleef staan: de geleider moest mij hebben gezien, want een luide vloek tegen zijn paard moest vermoedelijk dienen om zichzelf een voordelige houding te verzekeren tegenover die onverwachte vreemdeling, die op hem stond te kijken, en wiens bedoelingen niet zo heel goed waren uit te maken. Want wij leven, nietwaar, in onzekere tijden ... Toch naderde aldoor het getrek. Ik kon thans heel goed de zware, donkere ruïnen onderscheiden, die de hoge boerenkar, beladen met een berg van witte kolen, aan zijn scheve nek en het spannen van de dubbel gespierde schoft voortzeulde.

De voerman zelf bleek een nog betrekkelijk jonge man te zijn, maar al even nors als hij er, met zijn ruige stoppelbaard en de dikke wenkbrauwen die zijn kleine, scherpe en achterdochtige ogen overwelfden, lichamelijk onbehouden uitzag. - Toen hij vlak bij mij was, scheen hij even te aarzelen. Ik riep hem "goede dag!" toe, veel luider dan ik zelf dacht. Hij nam mij lang op; scheen toen over mijn bedoelingen gerustgesteld en zeker van mijn nationaliteit (waar het

wel op aangekomen zal hebben), en gaf mij toen, grollend binnen zijn dikke bouffante, mijn groet terug.

En toen ...

En toen gebeurden er nog zooveel andere dingen, dat ze u vandaag te vertellen ons werkelijk al te ver zou brengen.

Tot morgen dus ...

15 december 1915

Kerstgaven Belgische soldatenkinderen.

Mijnheer,

Wij zijn zo vrij u per zelfde post enige nummers van het Brussels blad "Echo de la Presse" te laten geworden, waaruit blijkt, dat wij ter gelegenheid van Sinterklaas speelgoed, schoenen, kleren enz. hebben uitgedeeld aan 6258 kinderen van Belgische soldaten. Nu staan wij echter voor een moeilijkheid: 3000 andere kinderen, die zich niet of te laat lieten inschrijven, verwachten van ons kerstgeschenken en het is ons heel zwaar, de daartoe nodige gelden in te zamelen.

Het doel van dit schrijven is u te verzekeren een inschrijvingslijst in uw geacht blad voor uw Hollandse lezers te willen openen. Uw blad is in Brussel alom bekend, en wij zijn overtuigd dat uw Brusselse lezers u daarvoor dankbaar zullen zijn.

Wij koesteren de hoop dat onze aanvraag gunstig zal worden opgenomen, en voor uw prompt nieuws u vooraf dankend, tekenen wij, na beleefde groeten,

Hoogachtend,

J. Lefebvre
Vice-president

Brussel, 08/12/15.

Aangezien de gelden, willen zij niet te laat komen, zaterdag aanstaande moeten worden verzonden, worden bijdragen uiterlijk op die dag bij de administratie van de N.R.C. ingewacht. Verantwoording van het overgemaakte bedrag zal in de N.R.C. van zondag aanstaande worden gegeven.

16 december 1915

Provinciale belastingen in België.

Het Belgisch Staatsblad van 5-11 december bevat het volgende besluit van koning Albert:

Art. 1. De grondslagen der provinciebelastingen en het bedrag der belastingen en opcentiemen te heffen in 1916 in het door de vijand niet bezette gedeelte van West-Vlaanderen zullen dezelfde zijn als die voorzien op de provinciebegroting voor 1915.

Art. 2. De provincie-uitgaven voor 1916 zullen mogen geregeld worden op de voet van de begroting van 1915 voor alles wat betreft de wedden en pensioenen, de lonen en leveringen, behorende tot het beheer van het niet bezette deel der provincie.

Le ventre de Bruxelles (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 7 december.

Ge kunt sedert gisteren onmogelijk vergeten hebben, dat ik mij eergisternacht, kwart over vier ongeveer, op straat bevond, heel alleen met een achterdochtige groenteboer, die, met een

vreeswekkend luide wagen, hele stapels witte kolen naar de Brusselse “vruugmêt” voerde.

Wij stapten dus naast elkaar, veel trager dan ik zelf vanwege den koude zou hebben gewenst, maar geheel ter voldoening van het zwaarbeladen, en trouwens blijkbaar geenszins haastige paard, wiens menner, ondanks de vinnige koude, eveneens al de tijd scheen te hebben. Spreken deden wij niet. Ik had wel geprobeerd de gemeenplaatsen te ontdekken, waar mijn reismakker belang in stellen kon, als daar zijn: het weer, het seizoen, de winterwerkzaamheden op het land; maar het reactievermogen van mijn gezel kwam mij zeer zwak voor; misschien bestond er bij hem het misprijzen dat vele buitenlieden voor stedse wuftheid koesteren; misschien was die man niet zonder enige wrok tegen de indringer die ik was binnen het geliefd mysterie van zijn nachtelijke eenzaamheid; misschien vertrouwde hij mij eenvoudig niet; of misschien was er niets anders, dan dat hij de gewoonte niet had, te praten op zijn nachtelijke tochten, en niet inzag, waarom hij daar nu te mijnen behoefte afbreuk aan doen zou. Hij zweeg dan maar; ik ook; zodat ge van ons gesprek niet veel zult komen te vernemen.

De tocht verliep trouwens zonder incidenten. Een enkel ogenblik had er wel iets kunnen dreigen: wij moesten over een spoorbrug, en op die spoorbrug stond een Duitse schildwacht. Zonder dat de voerman maar een woord had gesproken, vertraagde het paard lichtelijk; maar de schildwacht, wit in de nacht, behoorde tot het zwijgzame en roerloze slag; het kon die man blijkbaar niks schelen, dat wij aldus naar de vruugmêt wandelden; hij dacht waarschijnlijk aan heel andere dingen, waar wij helaas nooit achter zullen komen; want niets is zo eenzaam ter wereld, als de mens ...

Aldus naderden wij het wijde kruispunt, waar de grote baan uit Koekelberg de onze doorsnijdt; het wil zeggen - gij raadt zoiets

onmiddellijk - dat wij niet langer zonder gezelschap bleven. En inderdaad, weldra doken, de ene na de andere, uit de duisternis nog drie groentewagens op, die op het punt stonden mij te overtuigen dat, vooral bij nacht, alle groentewagens verrassende gelijkenis bieden, als ons ineens bij leutig geratel van haastige wielen, een karretje voorbij spoedde, beladen met mat blankende bloemkool en een monter mennertje, dat kletste met zijn zweep, welk karretje getrokken was door drie danig haastige honden met lang hangende, rozige, dampende tongen en jaagbalgende flanken. Het bracht zowaar nieuw leven mee, iets als ontwaakte werkzaamheid, en de overtuigende verzekering dat de dag ging ontwaken. Mijn tochtgenoot, van wiens weinig sensitieve geardeheid ik meer en meer zeker werd, kon dat onverschillig laten: mij schudde het als het ware wakker uit de loomheid, waar, ondanks de koude, de nacht mij in gewikkeld had, - geen verkleumdheid eigenlijk: veel meer het, trouwens onverschillig gevoel, dat men omduffeld zou zijn in de passiviteit die bij het uur behoort.

Ik dronk een teug uit mijn veldfles, hetgeen een ogenblik de aandacht van mijn makker scheen gaande te maken, - waarbij ik mij op mijn beurt onaanroerbaar betoonde: een kleine wraakneming op zijn vroegere houding, van welke wraak het kinderachtige mij een tijdlang amuseerde. Want men voelt 's nachts werkelijk heel anders dan overdag ...

Nu waren wij in volle stad beland, en in de straten die doorgaans de drukste zijn. Thans lagen zij, bij het schaarse licht, doods onroerend. Nochtans was de duisternis hier van gans andere kwaliteit als langs de boulevards die ons hierheen hadden gevoerd. Daar leek zij zacht en fluwelig, stemmig haast en delicaat; hier werd zij flets en als onnatuurlijk; zulke straat is gemaakt voor opgewonden leven en schitterend licht; wie ze liggen ziet in de late nacht, verlevendigd alleen door een trage, donkere stoet van groentewagens, denkt aan

een stad waarvan de bevolking onder het dreigement van een ramp ijlings zou zijn gevlucht, en waarvan rustige plunderslaars, zeker van straffeloosheid, een kalm, praktisch ingericht bezit zouden hebben genomen ...

Aldus fantaseerde ik: fantasie niet zonder actuele grondslag; ik had er haast bij vergeten dat wij de Grote Markt, onze welbekende agora, waarvan vreemdelingen niet bevroeden dat zij iedere nacht de stapelplaats wordt van Brussels vegetarische nooddrift, kwamen te naderen. Ik dacht het ogenblik goed gekozen om afscheid te nemen van mijn reisgezel; ik deed het zonder ontboezemingen, en met een sigaar, die bij hem geen geestdrift wekte. Het leek of die man iedere nacht iemand naar de vruugmêt bracht, met eenzelfde sigaar tot besluit. Moet ik u zeggen, dat het mij enigszins in mijn eigen ogen verminderde? Een ding is zeker: die groenteboer werd op mijn wegen niet gestuurd, om mij het bestaan draaglijker te maken; hij behoorde blijkbaar tot die wezens, welke de voorzienigheid ons stuurt ter bekoeling van alle hoogmoed; hij was onder dezen dewelke ...

Mais passons; te liever dat het nu pas interessant gaat worden; zodat gij al het bovenstaande gerust kunt overslaan. - Gij kent onze Grote Markt genoeg om te weten dat hij het brandpunt is, waar ik weet niet hoeveel straatjes uit heen stralen, welke straatjes uitgeven op ruimere straten: een buitengordel om de Markt, die het te volle ervan kanaliseert. Die straten nu vond ik vol wagens staan als deze die ik hierheen waakzaam begeleid had. Ordelijk stonden zij achter mekaar aan gerijd, terwijl de voerlui zich bij het afladen repten, hierin geholpen door dienstwillige geesten, die de hoop op enig gewin vroegtijdig als ik van de strozak gedreven had. Wij stonden thans allesbehalve in nachtatmosfeer. Behalve dat het licht hier minder schaars was toegedeeld dan op de grote weg, was hier een jagend leven ontwaakt, dat wel bevreemdend stilzwijgend was, maar terdege aan alle slaperigheid had verzaakt. De mannen sloegen eerst

energiek ritmisch hun armen over elkaar tot bevordering van de bloedsomloop; na verkregen resultaat sloegen hun dikke wanten aan het werk: de groenten, wit bepoederd van glinsterende rijpkristallen, werden van de wagens in grote platte, bruinten bennen gestapeld en, evenals de zakken, die andere groenten, als peen en ui, borgen, langs de donkere steegjes ten markt gevoerd.

Intussen genoten de toegedekte, degelijk rustige paarden, wat ik overdrachtelijk zal noemen hun morgenboterham. Een der bredere straten was vriendelijk voor de honden voorbehouden. Zij lagen, gespannen nog in hun karretjes, op een goed droge, warmen baalzak, blij hijgend na volbrachte plicht, de bruine, schrandere ogen fiks waakzaam in de expressieve kop. Hun meesters waren met het lossen al klaar: ik volgde ze naar de Markt, waar zij zich enige stonden rust mochten gunnen. Denk eens aan: de meesten waren op van voor twee uur, en hadden drie uur lopen in de benen ... - De Grote Markt lag spokerig, lag sprokerig in de ijle klaarte van de twee grote elektrische bollen, die, als reusachtige manen hun groenwit licht met safranige halos glijden lieten over de vergulde Renaissancegevels, waarvan ik u, nietwaar, alle verdere beschrijving kan besparen. Als gij absoluut wilt weten hoe het er aan verlichting uitzag, moet gij na de oorlog maar eens naar de vruugmêt komen: ik wil dan gaarne de honneurs waarnemen. - Intussen zult ge mij toelaten, de groenteboeren te volgen in een der herbergen waar de rode gloed van gaslicht ook voor mij, en wel voor het eerst in mijn leven, een bijzondere verlokking had. - O groenteboerenpsychologie, hoe diep en hoe dankbaar begon ik u te doorgronden!... Hier gloeide de kachel; hier schonk men, tot spijt van alle veldflessen waarvan mij de ontoereikendheid klaarder dan ooit voor ogen kwam te staan, de geurende, dampende koffie, en zelfs de jenever die zo heerlijk opknappen kan na nachtelijke tochten, en wie ik ootmoedig om vergiffenis smeek voor al het kwaad dat ik eens van hem dacht; hier

komen de nederige maar dikke en braaf degelijke boterhammen voor de dag, waarvan gij nooit de geneugte zult kennen, gij die boven de vruugmêt de laffe luiheid van een donzen bed verkiest!... - Doch genoeg: onttrekken wij ons aan deze schamele maar eerlijke genoegens; weer roept de plicht ons naar buiten in de barre nacht: wij zijn niet gekomen om ons aan de wellust over te leveren, zou ik denken: ons eist de vruugmêt op!

- In weinige stonden heeft de ruime plaats een wonderbare gedaantewisseling ondergaan. Onder het waakzaam, zij het dan ook vriendelijk oog der bijzondere politie, gaan de marktbezigheden in. Het is nu over half zes. Ieder gaat plaats nemen. Een oude boerin, dik in de wol, tekent de hare af met bladeren van witloof, melkig vochtig op de vochtig zwarte grond vol glanzen. Terwijl de stadsbedienden ijverig het plaatsgeld aan het innen gaan, worden de bennen leeggegoten, rollen de verkopers de bovenrand der dof vale, stofkleurige zakken op. Bergen spinazie vervullen de lucht met nachtrinsse geuren. De bossen prei, teder wit en groen, gaan liggen, gestapeld, in hoge moren, de harige foefeling der dunne wortels naar buiten. Er worden uien uitgegoten: zij tonen de parelmoerende schakeringen over hun zacht glanzende bolheid. Hier is het, in dikke bundels, de aarden zwartheid der boerse schorseneren. Daar, heel de familie der kolen: de dichte paarse en de gesloten witte, de dolribbige savooikool met haar duizend harde bochels, en, binnen de oprijzing van haar hoge blaren, de roomblanke bloemkool; terwijl de argeloos groene Brusselse spruitjes over elkaar rollen als enorme stapels knickers. Vochtig ligt de latuw op elkaar gedrukt; de kostbare molsla in gele slierten, de kleine malse groene korensla, aristocratische waar, rusten zorgvuldig in mandjes, naast de Chinese grilligheid der gelende krulsla. Maar het zijn de penen vooral die, onder het valse en onvoldoende licht zorgen voor de kleur: de

vuilblanke pastinaken als de vaal oranje wortelen, naast de enkele rode bieten die bloeden zullen in de slakom.

- Weldra duiken nu de klanten op, die het druk hebben. Want er komt als een koorts van drukte over de markt. Zonder dat men goed weet waarom, lijken al die mensen (en nu is de Grote Markt vol volk) er razend om bezorgd, vooral geen ogenblik te verliezen, en ik ga denken dat wie voor het eerst het "morgenstond heeft goud in de mond" uitsprak, een gewoon bezoeker van de vruugmêt moest wezen. Rustig alleen blijft, aan haar planken stalletje, de vriendelijk uitzierende juffrouw die touw en papier verkoopt voor het verpakken: hele stapels kranten, waaronder vele Duitse, en vooral talloze "Rotterdamers", zeer gezocht, wordt mij verzekerd, voor de grootte van zijn formaat. Sic transit: ziedaar waar ik soms bloed zit om te zweten; ziedaar het duidelijkste nut van mijn proza! Voorwaar, ik zeg het u: de vruugmêt is een school van ootmoed ...

Intussen loopt die school ten einde. Een killere bries is door de lucht komen rillen, de hemel, waar alle sterren stierven, gaat zwarter staan en al strakker: voorlopende tekenen van de nakende morgen. En op die morgen is de vruugmêt niet gesteld: haar politie zet tot nog meer spoed dezen aan, die mochten talmen. Reeds is een klompenslepend leger van bezemdragers aangekomen, gereed voor de schoonmaak. De boeren, opgelucht nu het eerste bedrijf der dagelijkse werkzaamheid is afgelopen stoppen smakelijk een nieuw pijpje, gaan in de kroeg de afscheidsborrel drinken. De honden worden gewekt, waar ze aan de karretjes tot een dutje waren overgegaan. Een ruk aan de teugel: de vreedzame paarden aanvaarden de lange, trage heimreis ...

Het is half acht als ook ik, met een gediensige tram ditmaal, naar huis keer. De druilerige lucht is morsig wit geworden. Ik voel het: dit wordt weer een oneindig vervelende dag. Ik kom thuis: nog niemand

op natuurlijk dan de meid, die mij met een achterdochtig oog beziet: waar kan, op dit uur, een fatsoenlijk man vandaan komen? ... In mijn eigen kamer voel ik mij ontredder: waar moet het met heel deze langen dag heen? - En nauwelijks kan ik mij nog herinneren, dat ik zowaar al de werkzaamheid, voldoende om een ganse dag te vullen achter de rug heb ...

17 december 1915

Uit België.

Berlijn, 16 december. Bela Landauer, de correspondent van de Est, heeft te Brussel een onderhoud gehad met de gouverneur-generaal, baron von Bissing, die hem mededeelde, dat de gewone toestanden in België langzamerhand terugkeren. De gouverneur-generaal beschouwde het als zijn hoofdtaak om de verkeerswegen te herstellen en de werkloosheid te bestrijden. Nu verdienen vele Belgen hun brood in Duitsland, vele Belgische staatsambtenaren zijn in hun betrekking gebleven en de rechtspraak geschiedt door Belgische rechters. De taalkwestie eist alle aandacht.

18 december 1915

Le Ventre de Bruxelles (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 9 december.

Ik woon in een huis met een bel. Op zichzelf biedt dit niets opzienbarends aan, en het is zo gewoon, dat niemand daar nog naar vraagt en dat ik het u zeker niet zou mededelen, indien bewuste bel sedert gisteren niet een betekenis had gekregen, die ...

Ik zal wel de laatste zijn om het nut van huisbellen te ontkennen: juist dat immers moet de aanleiding zijn geweest dat men ze zo algemeen

gaan gebruiken is, en ik wil dan ook niet beweren dat mijn particuliere huisbel minder nuttig zou zijn dan elke andere; hoewel ...

Maar, zie hier waar het om gaat. Ik heb u in een van mijn jongste brieven laten vernemen, dat België, niet meer dan andere landen, aan de heersende aardappelcrisis ontsnapt is, en ik ken zelfs pessimisten, die deze bekendmaking zouden onderstrepen met een krachtig "integendeel". Ik heb u tevens verteld, en dus kunt ge even goed weten als ik, dat de vastgestelde schaarste aan deze knolgewassen algemeen geweten wordt, niet aan feitelijk gebrek ervan tengevolge van ziekte of vroegtijdig sterfgeval, maar aan de listen van schraapzuchtige boeren, die, naar één hunner drastisch moet hebben beweerd, deze vruchten der aarde liever voor de varkens zouden gooien, dan ze te verkopen aan een prijs, die hun minder winstgevend voorkomt dan zij zich hadden durven voorstellen (en niets gaat in deze de verbeelding te boven van een woekergrage boer).

Dat de overheid, wie of hoe ze mag zijn, zich daarbij zonder meer zou neerleggen, ware een voor haar weinig vleiene ondersteuning. Men verzekerde mij, dat de voorraad aan aardappelen dit jaar twintig ten honderd groter kan worden geacht dan in normale jaren. Dit ligt, eerst, aan een inderdaad merkwaardige oogst wat de opbrengst van iedere plant betreft; daarna aan de gemeentelijke aanbouw van anders ongebruikte gronden, die nu in aardappelvelden ten behoeve van de volksvoeding werden herschapen; en eindelijk aan het feit, dat de fabrieken van aardappelmeel, die vroeger met grote voorraden weggingen, dit jaar stilliggen en aldus heel wat grondstof voor algemeen gebruik vrij laten. Een zo verheugende toestand moest, als logisch gevolg, een daling in de prijzen meebrengen. Ge weet, dat de boeren dit hebben weten te keren, door hun waar te verstoppen. Zulke schraapzucht wist men, zoals ik u zegde, in sommige gemeenten te keren. Reeds is Schaarbeek het toonbeeld

van de eerlijke aardappelverkoper geworden, en het zal mij over kort gegeven zijn, u in het lang en in het breed dit nieuwe gemeentebedrijf, weer een zeer geslaagde poging van gemeentemonopolisering, te beschrijven naar de meest authentieke der documenten. Mechelen, een stad vol vooruitzicht, heeft zelf een goed deel van zijn nodige voorraad aangelegd, en verkoopt die nu aan de geringe prijs van acht frank per honderd kilo; de voorstad Elsene heeft eenvoudig opeisingen gedaan, die ze menslievend heeft uitgedeeld; in Sint-Joost-ten-Node is men gelijkaardige plannen aan het beramen en smeden; trouwens, alle zeventien burgemeesters van Gross-Brüssel staken reeds de koppen bijeen, hetgeen nooit zonder merkwaaardige gevolgen blijft; terwijl men ook de tussenkomst van de Gedeputeerde Staten belooft, dewelke, het spreekt vanzelf, in deze nuttige arbeid kunnen verrichten.

Ziedaar, wat tot op heden Belgische overheden en besturen ter verbetering van de toestand deden of te doen staan: allemaal zeer lofwaardige pogingen, soms met uitmuntende gevolgen bekroond, maar die, het spreekt vanzelf, niet het karakter van algemeenheid vertonen, die, waar het gaat om een bij uitstek door ieder gebruikt consumptiemiddel, toch zeer gewenst zou zijn. Niet ieder geniet het voorrecht, op Schaarbeek of te Mechelen te wonen; niet ieder is arm genoeg om deelachtig te worden in gemeentevorraden. 't Is te zeggen, dat het weer maar eens de burgerij is, en meer bepaald deze van bedienden enz., die onder de oorlog in de meeste gevallen haar reeds schaarse inkomsten nog slinken zag, welke onder de aardappelcrisis doorgaans het meest lijdt. - Ik heb het dan ook in mijn onmiddellijke omgeving beleefd wat het tegenwoordig betekent, neen: wat het gisteren nog betekende, ervoor te zorgen dat men de noodzakelijke winterprovisie binnenkreeg, zelfs tegen ontstellende prijzen. De gewone kooplui in stad hieven bij navraag hun armen in de hoogte: hoe kon men zo wreed zijn, ze lastig te komen vallen om

iets, waar zij zichzelf voor heel de winter misschien zouden moeten van spenen! En het ergste is, dat die mensen waarschijnlijk de waarheid spraken. Wat de voortbrengers betreft, de plantende en kwekende en telende boeren: hun kwade wil was zo duidelijk, dat een plaatselijk blad er niets beters op vond dan de raad te geven, ze zorgvuldig te gaan afranselen ...

Zodat het van alle plichtsbewuste huismoeders in de laatste weken de hoofdbezigheid geworden was, jacht te gaan maken op aardappelen, - met gevolgen, die aan alle jagen eigen schijnen te zijn: meestal kwamen zij "bredouille" thuis. En dat spelletje duurde maanden reeds.

Tot gisteren de Duitse overheid tussenkwam. Zij had al driemaal op haar besluiten in deze aangedrongen, en steeds op dreigender toon; ik vertelde u hoe echter de verbruiker ertoe genoopt werd, zich, tot verkrijgen van de onontbeerlijke waar, tot medeplichtige van de woekerende boer te maken. Maar ditmaal werd eindelijk doeltreffend ingegrepen: al wie op twintig dezer meer dan vijftig kilo aardappelen in zijn kelder zal hebben liggen, zal ze, op straf van boete en gevangenis (en gij weet dat men daar niet spaarzaam mee is), aan te geven hebben. Vijftig kilo is weinig; het belet niet dat het principe om achter de bestaande voorraden te komen, mits krachtdadig toegepast, goed is; en streng zal men vermoedelijk alleen zijn voor dezen, die opbergen, niet voor eigen gebruik, maar met bedoeling van woeker. En dit brengt mij nu langs lijnen van geleidelijkheid, die ge zult waarderen, tot mijn huisbel terug. - O, zij speelt in deze niet dan een zeer nederig rolletje van gediensigheid, zoals men op de planken zegt; niets dan haar zeer gewoon nuttigheidsrolletje, hierboven, zij het niet zonder restrictie, toegegeven; restrictie trouwens, die ...

Gij moet weten: wij hebben aan pataternood gelaboreerd als iedereen. En dat het een geloop van belang is geweest om de opgedane voorraad te bemachtigen, ik zal daar maar geen geheim van maken. Hoeveel die voorraad bedraagt, komt hier niet op aan, en, daar wij nog de twintigste niet zijn, heb ik het recht hem vooralsnog te verzwijgen. Gij dient alleen te weten, dat wij als iedereen onder de ongegeneerdheid der aardappelverkopers op soms ergerlijke wijze te lijden hadden. Tot nu gisteren, het afdoend besluit viel; en wat deed zich voor?

Er deed zich voor, dat mijn huisbel, die anders een zeer bedaarde huisbel is, en vooral sedert de oorlog geen blijk had gegeven van razende werkzaamheid; er deed zich voor, dat zij, die in de laatste tijd vooral van aardappelkooplui allesbehalve last heeft gehad, hetgeen haar nochtans wel zou gestaan hebben; het deed zich voor, zeg ik, dat zo gisteren als vandaag bewuste bel niet heeft opgehouden mij te kwellen met het, werkelijk baldadige misbruik die aardvruchtenhandelaars ervan gemaakt hebben. Het was als een afspraak: de een na de ander kwam aan de bel trekken, met het vriendelijk aanbod van al de aardappelen der wereld, en dit tegen prijzen die, zonder de wettelijke te zijn, toch loffelijke pogingen deden om deze te benaderen. Moet ik u zeggen, dat zulke schone ijver mij koel heeft gelaten? Neen: ik moet niet. Maar dan ook niet, en gij zult het verstaan, dat mijn overtuiging nopens het nut van huisbellen een gevoelige knak heeft gekregen, waar ze misschien nimmer meer van geneest ...

19 december 1915

Zweden en België.

De Zweden zijn niet achtergebleven om hun medelijden met de Belgische slachtoffers van de oorlog te tonen. In november 1914 is

de inzameling begonnen, na een oproep van het Zweeds-Belgische comité, ondertekend door een aantal ook buitenlands bekende Zweden, o.a. prof. Svente Arrhenius, Selma Lagerlöf, Ellen Key, de componist Emil Sjögren, Sven Sholander, aartsbisshop Söderblom, mannen van de politiek enz.

Die inzameling is voortgezet. Er werden lezingen voor gehouden, kunstavonden voor ingericht en meer. In september II. was er 163.000 kronen opgehaald. Hierbij zijn niet gerekend de inzamelingen van verschillende godsdienstige instellingen en van de socialisten. Bovendien hebben de vakverenigingen voor nieuwe huizen voor de Belgen een 240.000 frank opgebracht.

Een deel van het ingezamelde geld is door tussenkomst van minister Davignon aan koningin Elisabeth gegeven ten dienste van kolonies van schoolkinderen in het district van de IJzer. Een ander deel is toevertrouwd aan de heer Harald Petri, Zweeds consul, en ds. Börjeson te Antwerpen, om het te gebruiken waar zij dat het meest nodig achten. Een derde deel is afgedragen ten bate van een der vluchtelingenkampen in ons land. Een vierde deel strekt ten bate van de scholen, die de stad Brussel in ons land voor geïnterneerde Belgen heeft geopend, en voor woningen voor de manschappen daar, of later in België.

Mevr. Juli Horta, echtgenote van prof. Horta te Brussel, een Zweedse van geboorte, heeft bovendien in Zweden lezingen gehouden en nog een aanzienlijke som voor de Belgen bijeengebracht.

De Zweedse schrijfster Marika Stjernstedt, die in de herfst aan het Franse front is geweest, heeft ook voor België gewerkt. Mej. Anna Lindhagen, lid van de gemeenteraad van Stockholm en secretaresse van het Zweeds-Belgische comité, is in mei in Brussel geweest en heeft onlangs een geïllustreerd boek uitgegeven, beschrijvend hoe

het met “de Belgen op het ogenblik” gaat. Mevr. Anna Glasell Andersson, echtgenote van een hoogleraar, is penningmeesteres van het comité.

Het comité gaat een nieuwe inzameling voor de Belgen beginnen. Zolang België in nood is, zal men in Zweden voor het Belgische volk blijven werken.

20 december 1915

Postverkeer België-Nederland.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Aan de hier verschijnende dagbladen wordt het volgende bericht gezonden:

Op bevel van de gouverneur-generaal zullen, wat betreft de verzending per post van dagbladen, tijdschriften, boeken en muziek, de volgende beperkende bepalingen onmiddellijk in werking treden.

Het verzenden per post van dagbladen binnen de grenzen van het gouvernement-generaal naar onzijdige landen, welke in postverkeer staan met België, nl. Denemarken, Luxemburg, Nederland, Zwitserland, Zweden en Noorwegen, is alleen toegelaten: a. wanneer de zending geschiedt door de uitgever of de drukker van het dagblad of tijdschrift; b. wanneer de zending gericht is aan de Duitse overheid, aan Duitse beampten of militairen, of wanneer zij door dezen verzonden is.

Geen andere zending van dagbladen of tijdschriften zal per post binnen het gouvernement-generaal mogen plaats hebben.

Eveneens zijn van de postdienst uitgesloten alle zendingen van muziek en boeken van en naar bovengenoemde onzijdige landen.

In de bepalingen omtrent het postverkeer tussen Duitsland en de daarmee verbonden landen – Oostenrijk, Hongarije, Bosnië, Herzegovina en Turkije – wordt hoegenaamd geen verandering gebracht.

De termijn voor wisselprotest in België, die op 29 oktober jl. verlengd was tot 31 december, is, krachtens een besluit van de Duitse gouverneur-generaal tot 31 januari 1916 verlengd.

21 december 1915

Bij een onlangs te Brussel gehouden godsdienstige plechtigheid heeft ook de aartsbisschop van Mechelen, kardinaal Mercier, het woord gevoerd. De Tijd bevat een verslag van zijn toespraak. Wij ontleen er het volgende aan:

Het verheugt mij, u te kunnen zeggen, hoe fier wij zijn op u. Er gaat geen dag voorbij, waarop ik niet uit den vreemde, van vrienden uit alle naties, brieven van deelneming in ons lot ontvang, die bijna altijd eindigen met deze woorden: “Arm België”; maar ik antwoord: “Neen, neen, geen arm België (toejuichingen); onvergelykelyk België (nieuwe toejuichingen), heldhaftig België (herhaalde toejuichingen). Op de wereldkaart is het maar een klein puntje, dat vele vreemdelingen nooit anders dan met de loep hebben gadeslagen; maar thans is er niet één natie ter wereld, die dat kleine België geen hulde brengt (langdurige toejuichingen).

Wat is België groot en schoon! Indien vreemdelingen het zagen gelijk wij het met onze ogen zien, zij zouden weten, dat er zelfs nu, na een jaar lijden, nog geen Belg bestaat, die schreit of mort! (toejuichingen). Ik heb op mijn weg nog geen arbeider ontmoet zonder bezigheid, geen vrouw zonder hulp, geen bedrukte moeder,

geen rouwende weduwe, die morde! Men buigt het hoofd voor de wil der voorzienigheid! (Toejuichingen).

Ziedaar, wat de mannen, die reeds een jaar onder ons verblijven, ontstemt! Een jaar leven zij reeds onder ons en zij kennen ons nog niet! Zij staan verstomd! Dat komt van de ene kant hierdoor, omdat er niemand mort, omdat wij allen hun reglementen eerbiedigen en zullen blijven eerbiedigen, maar van de andere kant is er niet één hart, dat hun is toegedaan (langdurig applaus).

Wij hebben een koning! Eén enkele koning, en wij zullen er ook nooit meer dan één bezitten! (donderend applaus, dat schier niet wil eindigen).

Ge biedt, mijn broeders, heden een hartverkwikkend schouwspel aan; ge zijt met duizenden hier gekomen, om de hulp van O. L. Vrouw van Lourdes in te roepen. Heb nog een beetje geduld, en weldra zult gij hier terugkeren op de plateaus van Koekelberg en Sint-Pieters-Jette, om het H. Hart en O. L. Vrouw van Lourdes te bedanken. Het plateau van het H. Hart te Koekelberg en het plateau van O. L. Vrouw van Lourdes te Jette zullen dan één geheel vormen en zelfs nog een te klein geheel, - men zal de afrastering moeten wegnemen! (Minuten lange toejuichingen, welke eerst eindigen als de geestdriftige menigte neerknielde en de kardinaal haar zijn zegen geeft!).

Belgische Rode Kruis.

Men verzoekt ons het volgende mede te delen:

In de loop van de maand november is een ontzettend groot aantal vragen naar inlichtingen omtrent de gezondheidstoestand van Belgische militairen gericht aan het Belgische Rode Kruis (Lange Voorhout 86, Den Haag). Ten gevolge van onderbreking in het

postverkeer zijn deze vragen eerst op 18 december in Den Haag gekomen. Daarom zal hun ontvangst niet aan de schrijvers worden gemeld, en het antwoord zal later aan de belanghebbende families worden toegezonden.

Uit Luikerland.

Luik, 18 december.

Onlangs, over de toestand van onze boeren sprekend, zegde ik, dat de mooie medaille een keerzijde heeft. Die is lelijk en boezemt vrees in voor de toekomst. Het is thans ook voor de landbouw het tweede oorlogsjaar. De jonge wintergranen, die in hun fris ongerept groen op onze uitgestrekte velden wuiven in de wind, of bibberen van de kou, zijn gezaaid zonder kunstmest en missen dus voor gans hun groei daarvan de versterking. De lentezaaitijd van haver, gerst, suiker- en voederbieten zal moeten worden uitgedaan zonder iets van alles, wat alsdan aan kunstmest zo levensnodig is: chilisalpeter, superfosfaat, metaalslakken, die stikstof, fosfor en potas moeten bezorgen. Zo wordt de teelt- en voedingskracht, die de aarde in haar schoot moet bezitten, verminderd, uitgeput, sneller dan men over het algemeen meent, doch niet sneller dan de verlichte landbouwer het vreest en ondervindt. Het voorbij zijnde teeltjaar was reeds in dit opzicht een duidelijk sprekend bewijs dat onze rijke gronden in Haspengouw en de Condroz, sedert jaren reeds naar een wetenschappelijk stelsel van krachtbouw beperkt, bemest, bezaaid en tot de hoogste opbrengst geprikkeld, het niet volhouden kunnen zonder toevoer van verbazende hoeveelheden handelsmest.

Algemeen was reeds in het verlopen jaar, de boomgaarden alleen uitgezonderd, de opbrengst van al onze veldvruchten minder. De suikerbieten, hier de hoofdopbrengst van elke wel ingerichte boerderij, besloegen niet enkel slechts twee derden van de

oppervlakte in 1914, ook nog aan gewicht der wortels, aan hoeveelheid loof en moes, twee kostbare veevoederstoffen, brachten zij minder op. Hetzelfde kan gezegd worden van de granen en met cijfers bewezen, zowel als van de gras- en klaverlanden, alhoewel deze twee laatste het, dank aan juist op de gepaste tijd gekomen zonneshijn, warmte en regen, het nog betrekkelijk goed hebben doorgemaakt. Het gunstige weer heeft ook de groei van al de veldvruchten bevorderd. Niettemin, er is vermindering van opbrengst vast te stellen in alles wat uit onze landbouwbodem gekomen is en komen moet, om onze hier zo ongewoon dichte bevolking levensonderhoud te verschaffen.

Het gevolg nu vertoont zich onmiddellijk, duidelijk zichtbaar. De boer is gedwongen geworden zijn veestapel te beperken. Omdat voedsel hem ontbreekt en het ontbrekende ofwel te ongehoord duur kost, ofwel niet voorhanden is, moet hij zich beperken en zorgen dat hij maar juist op weide en stal houdt, wat hij met eigen voeder voordelig houden kan. Rantsoeneren moet hij in elk geval. Maar nu zijn er minder melkkoeien, die melk, room, boter en kaas op de markt brengen; minder biggen en mestzwijnen, omdat er minder moederzwijnen zijn, en minder zuivelafval en scheigoed van granen en aardappelen. Er zijn minder hoenders, en die er zijn, moeten zich nog vergenoegen met wat ze scharrelend kunnen vinden in de omgeving van de boerderij. In weiland of boomgaard, op de meststapel. De paardenkweek verzwakt ontzettend. De oorlog eist het geschikte paard op, dat wel ruim vergoed wordt, doch de aankoop van een ander is bijzonder moeilijk, daar de prijzen elke dag stijgen en thans wel tweemaal hoger staan dan begin augustus 1914. Een veulen van zes maanden, dat met duizend frank wordt betaald, een gewoon gezond Vlaams trekpaard, zoals we hier overal hebben, dat tweeduizend frank, verwekt geen verbazing meer. Met de ogen toe zie ik nog een jonge boer, die zeventienhonderd frank gaf voor

een jaarling, in de vaste overtuiging, dat hij er schitterend bij zou winnen.

Onze fruitoogst is buitengewoon mild geweest. Wat hier boomgaarden zijn tussen Luik, Namen, Tienen, Hasselt tot Visé en Aken toe, is onzeglijk En nooit zag iemand rijker fruitoogst dan dit jaar. Doch dan kwam de regeling van de verkoop door de bezettende overheid. Dank aan die overvloed, was het opgebrachte geld nog voldoende, doch had die schat, zoals in vreedestijd, zijn zomeropbrengst naar Engeland kunnen zenden, zijn ingekuilde wintervoorraad in december en januari aan de hier zo ruim tierende Duitse mededinging kunnen aanbieden, dan zou er wat ander gewicht aan klinkende munt zijn gewonnen. De geringe prijs van het fruit, in verhouding tot de voorgaande jaren, wel te verstaan, dat naar Duitsland gaat en tegen 10 en 12 frank wordt betaald, heeft nu toch dit voordeel, dat onze werkende klasse ook ons eigen fruit kan kopen en eten en er ruim wintervoorraad is gemaakt bij veel kleine mensen, doch voornamelijk bij de burgerij van onze steden. Vermindering van de veestapel, verslapping van de voedingskracht hebben niet alleen de opbrengst verminderd van alles wat uit de boerderij op de markt komt: zij hebben ook, als natuurlijk gevolg, de prijzen van veel wat een burgerhuishouden moet kopen, wat de arme moeder nodig heeft om zichzelf en haar kind te voeden, ongehoord opgejaagd, de melk tot 30 centiemen, de eieren tot 30 centiemen, de boter tot 7 frank het kilo. Wie nu de grote stad Luik bewoont en van de landbouw net zoveel weet als de aap van Lafontaine, die verwaarloosd had zijn lantaarn op te steken, loost tegen dergelijke nooit gedroomde prijzen een schreeuw van wraak en roept over alle daken, dat de boeren zich rijk maken. Een dwaling is dit zeker. De boerderij brengt minder voort: ze verkoopt duurder. Ze heeft gelijk inkomen. Een voorname boerin, die in vreedestijd 200 biggen verkocht tegen een gemiddelde prijs van 20 frank, bekende me, dat ze dit jaar

een zestigtal tegen 60 frank heeft gekweekt. Een grote boer, industrieel, paarden- en veefokker, alcoholstoker, sprak in dezelfde zin: "Voor de oorlog brachten we met gemak een os van 600 kilo op de markt van Brussel. Men betaalde 1 F 20 per kilo. Thans moeten we alles inspanssen, eigen duur voeder gebruiken of nog duurder kopen, om een beest van 500 kilo te hebben. Men betaalt ons thans 1 F 40. Zijn de hoge prijzen ons wezenlijk voordelig? Daarbij heeft men ons de gerst nog afgenomen om de brouwers te voorzien. Is bier nodiger dan vlees?"

Algemeen is de vrees voor de toekomst, zo de oorlog nog moest duren."Onze akkers raken uitgeput, zeggen de boeren, en spoediger dan men het wel wil geloven." Men vraagt zich af: "Waarom krijgen we, door bemiddeling van de Amerikaanse noodcommissie, geen chilisalpeter, zoals we zoveel krijgen, dat ons onontbeerlijk is?" Chilisalpeter is voor onze gronden onmisbaar.

Sinds enkele maanden leeft de boer in het dwangkleed van wat we zullen noemen de opbrengstaanslag. In elke gemeente is een comité tot stand gekomen, zo iets als een inquisitieraad, onder verantwoordelijkheid van het gemeentebestuur. Dit comité heeft, één na één, al de boerderijen van het dorp, tot de kleinste toe, doorzocht, de boer onder verhoor genomen, en alzo uitgedijferd wat hij aan levensmiddelen bezit. In een daartoe opzettelijk samengesteld register met veel kolommen, elke kolom voor één soort veldvruchten, staat nu in mooie cijfers opgetekend, achter de naam van elke inwoner, al bezit hij slechts één kuiltje grond, het juiste bedrag van alles wat zijn hele onderneming op het veld heeft voortgebracht. In elke gemeente staat de burgemeester tegenover de overheid verantwoordelijk voor de juistheid van dit bijna oneindig aantal opgaven. Niet alleen wordt de boer, die bedrog wilde plegen, doch ook de burgemeester, die het wetend of onwetend laat plegen, en het toch moet weten, met zware straf bedreigd. Hier zijn we nu in

een middelmatige “winning” – zo noemt de Haspengouwer zijn boerderij. Ze verbouwt 30 hectaren. In 1914 verkocht ze, tegen vastgestelde prijs, 2400 kilo rogge, nul kilo tarwe, 2200 kilo haver. Deze tegen 40 F per honderd kilo. Ze leverde aan de noodcommissie alles wat men haar vroeg: 900 kilo rogge, 900 kilo tarwe. In 1915 gaf ze op, om te worden ingeschreven in het aanslagboek, 8 hectaren rogge, 3 hectaren tarwe, 5 hectaren haver. Ze moet de noodcommissie leveren 6486 kilo rogge, 3010 kilo tarwe en mag voor eigen gebruik behouden 5760 kilo rogge, 1750 kilo tarwe. Het gezin heeft nauwelijks aardappelen genoeg tot eigen behoefte. Daar de hoeveelheid tarwe, waarover hij voor zichzelf mag beschikken, te gering is, zal deze boer verplicht zijn tegen hoge prijs het tekort aan te kopen. Tegen de hedendaagse verhoogde prijs, eet dit boerengezin met zijn dienstvolk voor 4 duizend frank vlees, voortgebracht door de boerderij zelf.

Aldus in het net, wordt de boer nog begett, uitgescholden, belasterd, bedreigd met rechtbank en gevangenis. Die vlaag krijgt hij sedert lange weken dagelijks in verscheidene van onze grootste dagbladen. Volgens hen zijn al de boeren dieven, uithongeraars, misdadigers. Een blad schreef: “Na de oorlog van 1870 kochten ze rijpaarden, na deze oorlog zullen ze een 30 paardenkracht auto hebben.” Kan het mooier? Wellicht zal de storm wat bedaren. De Duitse overheid vaardigt een besluit uit, waarbij de prijs van de boter wordt vastgesteld: roomboter, 5 F; boter, boter, inhoudende 18 tot 50 % water, 3 F; gezouten natuurboter, 1^e kwaliteit, met 18 % water, 4,80 F; idem 2^e kwaliteit, met 18 tot 50 % water, 2,80 F. Wie faalt krijgt tienduizend mark boete. Een ander besluit verplicht iedereen, die meer dan 50 kilo aardappelen rijk is, deze onmiddellijk te gaan aangeven bij de gemeenteoverheid. De overtreder wordt ook hier met boete als boven bedreigd en zijn knollen kunnen worden

verbeurd. Zal de boer er bij verliezen? Wellicht niet, doch de ronselaars veel.

Zeker zijn er dieven onder onze landbouwers, zoals in alle rangen van de samenleving, doch het overgroot getal van onze landslieden is zeer eerlijk. Dat de boer graag geld verdient, is licht te begrijpen. Men eist veel van hem. Nauwelijks hebben de kleine grondeigenaars, die duur verhuren, onze pers horen tamboeren over de ongehoorde winsten van de man van het veld, of ze zijn begonnen na te tellen met hoeveel ze wel de landpacht van het naaste en de latere jaren zullen verhogen. Enkeligen hebben reeds opgeslagen. Zo men nu weet, dat het overgroot aantal van onze landbouwers op een klein verbruikje moet teren, waarvan ze geen lapje grond in volle eigendom bezitten, en buiten hun woning alles duur moeten pachten, hoge belastingen moeten betalen, allerhande onrechtstreekse lasten hebben te verzilveren, mag het niemand verbazen, dat ze, om zich en hun kroost te voeden, zelfs op onze rijke grond hard te slaven hebben om de twee eindjes aan mekaar geknoopt te krijgen en Jan en alleman tevreden te stellen: de landheer, de smid, de radenmaker, de geneesheer, de apotheker, de veearts, pastoor en koster, wie weet wat en wat nog.

De grote boeren hebben het wel beter. Over hen spreken we later.